

The Hebrew Laments (*Qinot*) of Judah ben David Ibn Yahya (MS Firkovicz Evr. I.165)

Los Lamentos (*Qinot*) de Judá ben David Ibn Yahya (MS Firkovicz Evr. I.165)

Wout Jac. van Bekkum

w.j.van.bekkum@rug.nl

University of Groningen

ORCID ID: 0000-0003-0973-5786

Recibido: 28/10/2024 | Aceptado: 09/01/2025

<https://doi.org/10.30827/meahhebreo.v74.31806>

Abstract

This edition of Hebrew laments (*qinot*) by Judah ben David Ibn Yahya is based on MS Firkovicz Evr. I.165, a valuable source for becoming acquainted with unknown compositions that do not bear the hallmarks of later adaptations and alternations. Judah ben David Ibn Yahya (ca. 1365 – ca. 1420) was one of the many prominent descendants of the renowned Ibn Yahya / Ya'ish families who were active and productive in Spain, Portugal, and the Ottoman Empire. His *qinot* occasionally mention the incidents that occurred during the summer of 1391 in detail. There are also allusions to the growing intolerance towards Iberian Jewry as a result of forced disputations and mass conversions during the 15th century. As an elegist, Judah Ibn Yahya almost exclusively survived in this manuscript, combining conventional characteristics of the *qinah* genre with a unique personal style.

Keywords: Ibn Yahya; Hebrew lament; *qinah*; Iberian Jewry; 1391.

Resumen

La presente edición de los lamentos hebreos o *qinot* de Judá Ibn Yahya se basa en el MS Firkovicz Evr. I.165, una valiosa fuente para familiarizarse con composiciones desconocidas, que no presentan las características de las adaptaciones y alternancias posteriores. Judá ben David Ibn Yahya (c.a. 1365 – c.a. 1420) fue uno de los muchos descendientes destacados de las renombradas familias Ibn Yahya / Ya'ish, activas y productivas en España, Portugal y el Imperio Otomano. Sus *qinot* mencionan ocasionalmente con detalle los incidentes ocurridos en el verano de 1391. También hay alusiones a la creciente intolerancia hacia la judería ibérica como consecuencia de las disputas forzadas y las conversiones masivas durante el siglo XV. Como autor de elegías, Judá Ibn Yahya ha sobrevivido casi exclusivamente en este manuscrito, en el que se combinan las características convencionales del género *qinah* con un estilo personal único.

Palabres clave: Ibn Yahya; lamento hebreo; *qinah*; judaísmo ibérico; 1391.

CÓMO CITAR ESTE TRABAJO | HOW TO CITE THIS PAPER

van Bekkum, W. J. (2025), The Hebrew Laments (*Qinot*) of Judah ben David Ibn Yahya (MS Firkovicz Evr. I.165). *Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos. Sección Hebreo*, 74, T1-T61. <https://doi.org/10.30827/meahhebreo.v74.31806>

1. Introduction¹

The various ancient lament traditions set a model for the Hebrew dirge or qinah up to the 15th-century in Spain. By that time, the qinah had already been a well-established genre, maintaining itself in various branches of medieval Jewish liturgy. Resulting from frequent tragedies that befell Franco-German Jewry, qinah- or selihah-type elegies and threnodies had a relevance in the Ashkenazic world that was unmatched by its Sefardic counterpart². However, also Iberian qinot, with direct references to the occasions on which they were recited, could have gradually become part of the standard liturgy, particularly on fast days like the Seventeenth of Tammuz and Ninth of Av, commemorating the conquest of Jerusalem and lamenting the destruction of the First and Second Temples³. There is an interval of three weeks between the two fast days, which is a traditional period of mourning and fasting, during which the three Sabbaths of Retribution play an important role. These Sabbaths are based on Haftarat reading and are referred to as *Divrei* (Jer. 1:1), *Shim'u* (Jer. 2:4), and *Eykhah* (Lam. 1:1) or *Hazon* (Is. 1:1). Later the Sefardic Diaspora included ancient and new qinot in the liturgies of North Africa and the Near East, each with their own generic characteristics⁴.

The thematic components of the liturgical qinot as well as selihot usually show a strong coherence and generally the poet or hymnist follows a fixed set of themes, based upon Scriptural and related Midrashic material. The Spanish-Hebrew dirges of the 15th century kept close to the thematic patterns of earlier examples, but they were less in line with the conventions of ancient piyyutic genres, showing adjustments to the tradition of the Andalusian *muwaššahāt* in their structural and prosodic features⁵. During this period, the religious-cultural context of Hebrew poetry was restricted to the activities of a relatively small circle of composers who wrote primarily for their communities or

1. This study could not have been completed without the groundbreaking research of Joseph Yahalom, 1988: 337-348; Yahalom, 1999: 273-286; Brann, 1994: 45-61; Van Bekkum, 2001: 156-170. My thanks are due to Prof. Dr. Mónica Colominas Aparicio, Prof. Dr. Naoya Katsumata, and Prof. Dr. Geert Jan van Gelder for their help and advice.

2. Tigay, 1976: 125-144; German scholars representing *Wissenschaft des Judentums* focused mainly on the Hebrew poetry of Islamic Spain with special attention to Judah Halevi (1075-1141) and his famous qinah תְּהִי נִקְמָה לְשָׁלוֹם צִיּוֹן (Ps. 137:7-9). Davidson, 1928: 33-48; Schmidt, 1996: 144-162; Hollender, 2016: 248-262.

3. The destruction of the First Temple in 586 BCE and Second Temple in 70 CE presumably occurred on the same date, as in Mishnah *Ta'anit* 4:6: "On the Ninth of Ab, it was decreed that our ancestors should not enter the land; the Temple was destroyed the first and the second time", BT *Rosh Hashanah* 18b: "On the Ninth of Ab the Temple was destroyed both the first time and the second time, and Bethar was captured and the city [Jerusalem] was ploughed."

4. The Arabic-Persian terminology *riṭā'*, plur. *marāḥ*, *marṭiya* (plur. *marāṭī*) was adopted to indicate the Hebrew or Judeo-Arabic qinah in the Ottoman period. These terms refer to forms of lament in Arabic and Urdu literature, associated with mourning and grief, and sometimes with vengeance, in the context of Islamic traditions; in Shi'a Islam *marṭiya* is commonly used to express sorrow and lamentation with regard to the martyrdom of revered figures.

5. Braune, 1993: 1930-1941; Schippers, 2011: 1-14.

aljamas. The general tendency to emphasize the negative aspects of the 15th century obscures, to some extent, the fact that these *aljamas* enjoyed a long tradition of economic and cultural prosperity that they expected to continue. Jewish resilience cannot be denied, judging by the way in which they dealt with forced disputes and conversions from their ranks. At a regional or local level, we find examples of thriving Jewish communities that were able to support themselves because of a combination of factors⁶.

As a communal ethnic entity, the *aljamas* may, at the time, have been a representation of a complex culture that united components from its rich past and current trends, as reflected in the biographies of composers and their poetic oeuvres. A prime example is Solomon ben Reuben Bonafed (ca. 1390-after 1445), about whom we are poorly informed, but what we know is drawn largely from his poems and epistles⁷. Bonafed belonged to the upper echelons of Aragonese Jewry, and at a young age, he joined a circle that Moritz Steinschneider described as ‘Poeten und Polemiker in Nordspanien um 1400’⁸. He attended the infamous Disputation of Tortosa (1413-1414), and experienced the mass conversion of fellow Jews with whom he generally maintained good contact⁹. Bonafed’s biting criticism of contemporaries offers unique insights into the articulated composition of the Saragossa *aljama*. He became resentful of its authorities because, in 1445, he was publicly excommunicated by the local leader, Rabbi Joshua Galuf Ibn Joseph, who originated from Sicilia. In his polemical poems, Bonafed calls Rabbi Joshua a hypocrite and demagogue, accusing him of mismanagement, fraud, and dishonest behavior¹⁰. Despite his difficult relationship with those in power, he was productive in writing letters and composing verse, and his involvement in Hebrew linguistics and poetics was notable¹¹.

Particularly the riots of 1391 and the increasing pressure from ecclesiastical and secular authorities are reflected in a number of qinot, sometimes closely linked to the dramatic echoes of those times in contemporary and later Spanish-Hebrew literature¹². A processing of historical events in Jewish lament tradition is not a novelty of the 15th century; for instance, five centuries earlier Joseph Ibn Al-Santos Ibn Abitur lamented the decrees of Caliph Al-Hākim II against the Jewish communities of Palestine¹³. The

6. Meyerson, 2004: Focusing on the town of Morvedre in the kingdom of Valencia, Meyerson shows how and why this Jewish community revived and flourished in the wake of 1391. Drawing on a wide array of archival documentation, including Inquisition records, he argues that Morvedre saw a Jewish ‘renaissance’ which may seem a pretentious term for the favorable local conditions he describes; Gampel, 2008: 409-411; Assis, 1990: 145-148; Castaño, 1997: 379-392.

7. Gutwirth, 1978: 59-102; Sáenz-Badillos, 2000: 343-380; Sáenz-Badillos, 2009: 167-183; Oliván Prats, 2020; Salvatierra, 2020: 203-205; Mahler, 2021: 270-273; García Arévalo, 2021: 1-4; Alfonso, 2022: 325-326.

8. Steinschneider, 1874: 95-97.

9. Gross, 1993: 35-61; Gutwirth, 1993: 97-121.

10. Schirmann, 1946: 8-64; Gutwirth, 1985: 23-53; Oliván Prats, 2006: 69-88; Oliván Prats, 2014: 214-236. Social conflicts in Saragossa were an older phenomenon: Baer, 1966: 55-64; Talmage, 1979: 337-364.

11. Oliván Prats, 2010: 243-278.

12. The literature on the anti-Jewish uproar in 1391 and its aftermath is extensive. What follows is a representative selection: Wolf, 1971: 4-18; MacKay, 1972: 33-67; Mitre Fernandez, 1994; Ben-Shalom, 2001: 227-282; Roth, 2011: 19-48, 49-75; Guerson de Oliveira, 2012; Harvey, 2020: 54-66; Gampel, 2016; Agresta, 2017: 320-341; Yahalom, 2021: 879-902; Yahalom, 2022: 236-255.

13. Schirmann, 1954: 64-65: ציון קרבן המון; Yahalom-Katsumata 2019: 29-40; Yahalom-Katsumata, 2024: 13-69.

incidents that occurred in the summer of 1391 were sometimes mentioned in detail¹⁴. Composers of such ‘historical qinot’ turned their poetic reference to the disorders of 1391 into a historical symbol of the Jewish fate, while they opted for a rather fixed pattern by presenting a sequence of cities. One outstanding qinah of that kind is שׁוֹבֵי יְהוָה (‘Come back [into the fold], my unique one, to the living God, my Redeemer’) by a composer named Solomon (possibly Solomon ben David Ibn Yahya). This qinah was previously published by Schirmann but was re-edited in 2010 with many emendations and additions¹⁵. The verses contain the names of nineteen cities with renowned Jewish communities that suffered immensely from conversion and persecution, and quite a few allusions have been made to the attitudes of Christians, Jews, and conversos¹⁶.

2. Judah ben David Ibn Yahya

A most notable poet is Judah ben David Ibn Yahya (ca. 1365 – ca. 1420), one of the many prominent descendants of the renowned Ibn Yahya / Ya‘ish families¹⁷. Judah was born in Toledo, and together with his brother Solomon he emigrated to Portugal in the calamitous year 1391¹⁸. He composed a significant number of qinot of considerable fame such as יְהוָה שָׁמַע בְּכֹל עַמִּים תוֹנֵתָם, recited before the *Bārūkh she-āmar* prayer¹⁹. David Ibn

14. The poet Yehiel Ben-Harosh from Toledo witnessed the troubles in the summer of 1391 and was the only survivor of his family. His poetic oeuvre is small but intense in wording: David, 1986: 21-34 (qinot); Roth, 1948: 123-150; Del Valle, 2011: 77-113.

15. Schirmann, 1940: 25-74; Pagis, 1968: 355-373; Yahalom-van Bakkum, 2010: 69-83.

16. The sequence of place names does not appear to be coincidental; rather, it may reflect the actual track of anti-Jewish violence in 1391, as it was perceived or remembered in the period after 1391, perhaps even at a later point Ubeda, Baeza, Carmona, Magrit (Madrid), Illescas, Cuenca, Logroño, Cornago, Yanguas, Barcelona, Valencia, Lerida, Gerona, and Majorca. The relation of poetry to history is ambiguous, that is, in theory, the two are distinct. On *poesia* and *istórica* in contemporary Castilian poetics: Lawrance, 1980: 101-122.

17. Carmoly, 1850: 12-13. On p. 12 Carmoly refers to a well-known qinah (Davidson 1192; MS Lissabon, Biblioteca Nacional de Portugal, Iluminado 3, fol. 33v, no. 54 – ed. Bernstein, 1957: no. 101):

יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל דָּעוּ מִרְיָא / לְכֹן בְּסִטְאֵי אֲנִי אֶרְעֵד רָעוּד / יִהְיֶה לְבָבִי בִּי בַּעַת אֲשַׁמַּע בְּכֹת / וְנֵת שׁוֹחֹק אֶרְאֶה אֲנִי אֶסְלֹד סְלֹד / כִּן אֶחָא
אֶחָת אֶחָא גַם כָּל שְׂאֵר / תִּכְפְּוּ לְמִשְׁפָּחוֹת וְגִדְדוּ בָם גִּדְדוּ / דוּד טוֹב וְכָל אִישִׁים וְגַם נָשִׁים בְּכוֹ / וְנָנִי בְּבִקְנִי אֲחֵרִי תוֹרֵד / [...] / תִּסְרָה
כְּבֹד מַלְכוּת יְהוָה עַד מְלוֹךְ / הָאִישׁ בְּנֵי דוּד יִסְתָּה עִם בְּסוּד.

On the origins of the family name Ibn Yahya / Ya‘ish: Laredo, 1978; Birnbaum, 2021: 967-968; Menton-Dekel, 1996.

18. Carmoly has a different account: 1850: 18: “Apparently, Rabbi Judah did not go to Portugal, but rather lived all his days in the land of Spain, and there he fathered sons and daughters. And to his posterity undoubtedly belonged Rabbi Todros Ibn Yahya, who lived in Gironde in the year 170 of the sixth millennium (5170 = 1410), who was sent from there on an emissary of the community to dispute with Joshua Ha-Lorki, in the year 1413 according to the counting of the Christians, which is 5173 according to the counting of the Israelites. And the afore-mentioned Don Solomon Ibn Yahya, he also had sons and daughters, and he named them Gedalyah, David, etc. And he raised him in Torah and worship, and the Lord granted them a clever and wise heart”

(לפי הנראה לא הלך רבי יהודה לפורטוגא"ל כי אם גר כל ימיו בארץ ספרד, ושם הוליד בנים ובנות. ומורעו היה בלתי ספק רבי טודרוס בן יחייא, אשר חי בגירונדי שנת ק"ע להאלף הששי, ונשלח משם בשליחות הקהל להתוכח עם יהושע הלורקי, שנת אלף ת"י"ג למנין הנוצרים, שהוא חמשת אלפים וקע"ג למספר בני ישראל. ודון שלמה בן יחייא הנזכר, ילד גם הוא בנים ובנות וישם שמם גדליה, דוד וג'. ויגדלוהו על התורה ועל העבודה. (וה' נתן להם לב נכון וחכם). This description of the two brothers does not match the biographical information about Iudas Negro ben David Ibn Yahya, the supposedly “black Jewish leader” from Iberia who served Queen Philippa, the consort of João I. Jacobs-Ochser, 1906: 581, identifies this Judah ben David with Judah Ibn Yahya.

19. Davidson 1799b, no. קקו. In MS Firkovicz Evr. I.165, no. 29 in this edition, with explicit references to the events of 1391: “In particular there was much wailing in the disastrous year 5151, When the community of Seville was ruined as well as many others in Castile. And the communities of all Andalusia, in the Provence evil intruded, in Catalonia there

Yahya (1440-1524), son of Judah's brother Solomon, was equally trained in Hebrew language and poetics. In 1506 he published a treatise on the rules of Hebrew meter (*Sheqel Ha-Qōdesh*) and grammar (*Leshōn Limmūdīm*), noticeably influenced by David Kimḥi and Profayt Duran²⁰.

The qinot of Judah Ibn Yahya are for the most part constructed in a pseudo-*muwašṣaḥa* manner without any persistent metrical structure, usually including an opening couplet and stanzas with assonance, alliteration and alternating rhyme schemes. Judah's language is primarily scriptural and barely relies on Talmudic or Midrashic idioms. Occasionally one finds in the headings references to the melodies of particular songs in a Romance language²¹. A striking feature of Judah's compositions is the peculiar way of inserting name acrostics in combination with alphabetical acrostics, often alternating with explicit references to his first name, the name of his father, and his family name. The names lend themselves to a kind of wordplay based on their double meaning. Judah is the name of the composer and the tribe or people of Judah. Ben David is the name of his father (which in a number of cases is provided with the predicate *ha-Rav*) and a designation for the Messiah. Yahya can be read as *yihyeh* ("he will live"), and as *yehayyeh* ("he will give life"). This deliberately intended ambiguity characterizes Judah Ibn Yahya's qinot and somewhat facilitates the identification of his oeuvre²².

This edition of the qinot by Judah Ibn Yahya is based on MS Firkovicz Evr. I.165, a valuable source for becoming acquainted with unknown qinot that do not bear the usual hallmarks of later adaptations and alternations²³. MS Firkovicz Evr. I.165 belongs to the First Collection of the Russian Karaite scholar Abraham Firkovicz (1786-1874), now in the National Library (formerly Saltykov-Shchedrin State Public Library) of St Petersburg. The Firkovicz collection has enormously enriched our knowledge of Judeo-Arabic grammar and exegesis, and Spanish-Hebrew poetry is amply represented in it. MS Firkovicz Evr. I.165 contains sixty leaves, and according to Joseph Yahalom, 118 incipits are enumerated, of which only twenty-three are known from other sources²⁴. However, the MS is incomplete, and may have originally included another 130 poems (the MS starts to count from No. 123 to the last composition, No. 246). The colophon

was looting, Aragon was caught together with them." Carmoly mentions the following incipit (p. 12): [תנצא] יחידה לא תנצא. This qinah can be found in MS Firkovicz Evr. I.165 (no. קקבא). Judah ben David Ibn Yahya also composed נברא אשר כל יש אשר ברא אל אל אשר ברא כל יש אשר ברא (Davidson 3367a; Benayahu, *Baqqashot and Piyyutim*, fol. 18a-19a, fol. 24b-27a; Oxford MS heb.f.99/24, fol. 29v-30v; Paris BNF MS hebr.858, fol. 225a-257b), and אומר לבני מר לנפשי (Davidson 1887a) with explicit references to the persecutions of 1391 in Seville, Andalusia, Castile, Provence, and Aragon; see Landshuth, 1863: 67.

20. The treatise *Sheqel Ha-Qōdesh* is commonly attributed to Solomon ben Jacob Almoli (ca. 1485 – ca. 1542): Aloni, 1941: 192-198; Yalon, 1965; Del Valle, 1988: 138-140, 390-399; Schippers, 2001: 172-173; Lewenthal, 2019: 553; David, 2014: 15-39.

21. Seroussi, 2005: 385-411.

22. A double interpretation can be described in European literature as a *double entendre* or a *Doppelsinnwitz*, which may be called in Arabic *ṭhām* ('deceit', also 'suggestion') as well as a form of *tajnīs*, coming close to the term *tawriya* in the narrow sense that two interpretations are equally acceptable: Bonebakker, 1966: 9-23; Van Gelder, 2012: 318-324; Rizzo, 2020; Rizzo, 2021: 31-50.

23. The qinot of Judah Ibn Yahya in MS Firkovicz Evr. I.165 are partly clustered in groups: nos. קצב-קקא, קקב-קקב, קקב-קקב. For a similar issue: Bernstein, 2022: 159-171.

24. See footnote 1; NLI Catalogue, Ktiv Project, SP RNL EVR I 165, דיואן, F49004, F50894.

states that the copyist is Jacob bar Moshe, about whom nothing is known, but whose handwriting quality is highly professional²⁵.

MS Firkovicz Evr. I.165 seems close to MS Parma, De Rossi 1192, Biblioteca Palatina di Parma, but the latter manuscript shows traces of censorship because some phrases have been erased or adapted²⁶. A striking example is בּוֹרָא עַד אֵנָה יוֹנִתָּךְ בְּמִצְוֶתָּךְ תּוֹךְ (“O Creator, how shall Your dove remain in the toils of the fowler’s snare?” – 275b), a qinah recited in the Sefardic tradition on the Ninth of Av or the preceding Sabbath²⁷. The censored strophe reads: יוֹעֲצִים עָלֶיהָ עֲצוֹת הִיא אָנוּשָׁה, זָרִים אֶכְזָרִים שְׁמוּיָהּ (“They counsel against her, she is incurable; cruel strangers have weakened her; by her heavy yoke in disgrace and shame, great is my suffering”). However, the original wording is as follows: יוֹעֲצִים עָלֶיהָ עֲצוֹת הִיא אָנוּשָׁה, אֵב בֶּן וְרוּחַ כִּי אֵין לָהֶם בּוֹשָׁה, גָּדוֹל מִכְאוּבִי (“They counsel against her, she is incurable; the strangers who worship three idols; father, son, and spirit, for they have no shame, great is my suffering”). Usually, composers abhorred the Christian concept of Trinitarianism, which they considered as an abominable idolatry. Their main concern was the question of why Jews would have to accept this false doctrine and enter into incorrect worship. The expressions “incurable”, “weakened”, and “yoke” seem to imply the persistent pressure upon Jews to convert to Catholicism, and the absence of prominent leaders to defend the Jewish communities against religious and political oppression.

Additionally, the most comprehensive collection of qinot includes no less than 299 compositions in one and the same manuscript, although scattered in three different collections: (1) MS Lissabon, Biblioteca Nacional de Portugal, Iluminado 3 (first part with 64 leaves)²⁸; (2) MS Add.20.747, Oriental Library (British Library), London (middle part with 39 leaves)²⁹; (3) MS Évora, Biblioteca Pública de Évora, Cod. CXXIV/2-47d (last part with 7 leaves)³⁰. These manuscripts have several qinot (not belonging to Judah’s oeuvre) in common with MS Firkovicz Evr. I.165 with some variant readings in their transmission. Given the challenging times in which these Iberian qinot were composed and partially integrated into the liturgical calendar, the here presented purposeful poetry of Judah Ibn Yahya is indicative of the special encumbrances in 14th- and 15th-century Spain.

25. The colophon (fol. 60r) reads: מִשֶּׁה קִאתִיל [כ/ב] וְאוֹן תָּם – ‘Finis; Praise to the Creator of the World; Blessed be the Lord forever, Amen, Amen; Thus spoke the scribe Jacob son of R. Moses; Castil[lo de Santa Catalina?], [Jaén (?)]; Finis.’

26. Löwinger-Yahalom, 1973; Richler-Beit-Arié, 2001: 279-280.

27. MS Firkovicz Evr. I.165, no. 107; MS Add.20.747, no. 154, in the margin: זָרִים הַעוֹבְדִים אֱלִילֵי שְׁלֹשָׁה (“The insolent ones who worship three idols”).

28. Bernstein, 1957.

29. University of Pennsylvania Libraries, Ms. Add MS 20747 Piyutim, online description ©2024 The University of Pennsylvania Libraries: https://openn.library.upenn.edu/Data/0047/html/add_ms_20747.html

30. Moita, 2017: 2-23.

3. Edition

1. מי כמוך לשבת איכה

אָדון סדקדך נתאכזר וְשִׁכַּחַת חַגֹּת אֵל
מִיּוֹם אֶלֶף שׁ"ע שָׁנִים שֶׁנִּקְרַב אֲרִיאֵל
מִכַּרְתָּ עִמָּךְ בֶּיַד אָדוֹם וַיִּשְׁמַעֲאֵל
הִנֵּה יֵי קְאוֹיֵב בִּלְע וְשָׂרְאֵל. <איכה ב:ה>

5 בְּגוֹיִם נִשְׁמַע וְשָׁמִים נֶאֱרָץ עֲדִים
כִּי אַתָּה הַמֶּלֶךְ הַפְּקֻדָּה פְּקִידִים
וְצִוִּיתָם לִהְיוֹת יוֹרְשִׁים נַעֲמִידִים
לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים. <אסתר ג:יג>

10 אָבְרוּ עֲוֹנָיו מִחַטָּאת סְדוֹם נַעֲמֹרָה
כִּי הִבֵּאתָ עָלֵינוּ שְׁבִי וְהָרַג וְהַמָּרָה
גַּם כָּל חוֹלֵי וְכָל מִקֵּה מָרָה
אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה. <דב' כח:סא>

15 דִּבְרֵי תוֹרַתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּזוּיִם
מִיּוֹם אֲשֶׁר אֲנַחֲנוּ גֹלִים וְשֹׁבוֹתִים
פְּזוּרִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת וּבְאֵיִם
הֵינּוּ חֶרֶף בְּגוֹיִם. <תה' עט:ד>

20 הֵן אֲנַחֲנוּ מִזְמַן שְׁגָלֵינוּ
וּמִסִּים וְעַלְבוֹנוֹת רְוִינוּ
נִגְעָנוּ וְנִקְנַעְנוּ וְלִישׁוּעָתְךָ קוֹיֵנוּ
אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ. <תה' עד:ט>

וְאַפְסוּ בְּאוֹרֶךְ גְּלוּת חֲסִידֵי נִאֲמָנִי
נִשְׁכַּחוּ דְּמֵי נְקִיִּים בְּהִמּוֹנִי
וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְנוֹקֵם וְשׁוֹפֵט דִּינִי
עוֹרָה לְמָה תִּישֹׁן יֵי. <תה' מד:כד>

- 25 **זדים הליצוני נכמעט נואשנו מטוב**
ולשמך הכריחנו לגדוף ולנקוב
למה תניחנו בעונשי גלות לרקוב
זכור לאברהם ליצחק וליעקב. <דב' ט:כז>
- 30 **חמסים ותרופים נגידופים סבלנו**
וכל מיני עונשים לקדש שמך קבלנו
על פן אם עונות לעשות הסבלנו
אל נא תשת עלינו חסאת אשר נאלנו. <במ' יב:יא>
- 35 **שרם פלות הגלות הזה אשר לבכנו ירעוד**
אם עוד יתארך ועמנו בגאולה לא תסעוד
תשכח תורתך ונתניאש ונמעוד
ולא יזכר שם ישךאל עוד. <תה' פג:ה>
- יהודה וישךאל יה שלח להוציא אותם מקלא**
בו דוד משיחך ועל ידו נתעלה
אז יאמרו הגדיל ייי לעשות עם אלה
מי פמוך נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא. <שמ' טו:יא>

מס' קקלה, אקרוסטיכון אלפביתי עם שם יהודה בן דוד. 1 **ושכחת ... אל:** תה' עז; השכח חנות אל. 2 **מיום ... שנים:** 1370 לחורבן המקדש. **אריאל:** יש' כטא; אריאל קרית חנה דוד. 3 **מכרת ... וישמעאל:** שם מד; יג: תמכר עמך בלא הון. 5 **בגוים נשמע:** נח' ו; **ושמים ... עדים:** דב' לא; כח: ואעידה בם את השמים ואת הארץ. 6 **פקידים:** אומות העולם. 9 **גברו ... ועמורה:** איכה ד; ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום. 10 **כי ... והמרה:** מהפכת סדום ועמורה היתה מאלהים ולא חלו בהם ידי זרים ואלו בישראל שבי הרג והמרה בידי זרים. 15 **פזורים ... ובאיים:** יואל דב; ישראל אשר פרוזו בגוים. 17-18 **הן ... רוינו:** איכה א; ג: גלתה יהודה מעני, שמ' א; יא: וישימו עליו שרי מסים. 19 **יגענו:** איכה ה; יגענו ולא הונח לנו. **ולישועתך קוינו:** ברא' מט; יח: לישועתך קויתי ה'. 21 **ואפסו ... ונאמני:** תה' יב; כי גמר חסיד כי פסו אמונים. 22 **נשפכו ... בהמוני:** תה' עט; שפכו דמם כמים. 23 **ואין דורש:** יח' לד; נפצו צאני ואין דורש ואין מבקש, יר' לד; ציון היא דדש אין לה. **ושופט דיני:** שם; שם יג: אין דין דינך. 25 **זדים הליצוני:** תה' קט; בא: זדים הליצוני עד מאד. **וכמעט ... מטוב:** איכה ג; וז: ותנח משלום נפשי נשיתי טובה. 26 **ולשמך ... לנקוב:** תה' מד; וז: מקול מחרף ומגדף מפני אויב ומתנקם. 27 **למה תניחנו:** יר' יד; ט: ושמך עלינו נקרא אל תניחנו. 29-30 **חמסים ... קבלנו:** מתוך סליחה צו"ג: נחמסים נמאסים ולעבדים נכבדים, נרפשים נתפסים בין זאבים ולישים, נשחטים נשפטים בידי אדונים קשים. 31 **על ... הסכלנו:** ש"ב כד; י: העבר נא את עון עבדך כי נסכלתי מאד. 33 **טרם ... הזה:** יר' ג; טז: תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך ובטרם יתגפז רגליכם על הרי נשף וקויתם לאור ושמה לצלמות ישית לערפל. **אשר ... ירעוד:** איוב ד; יד: פחד קראני ורעדה. 34-35 **עם ... ונמעוד:** אורך הגלות המחרידה ואיחור הגאולה גורמים לעזיבת התורה ולייאוש ולהמרת דת, מתוך שיר לריה"ל: בשש רכבו לבוא, ושלח רגלי למעוד, יהמו מעי לקרבו, וירעד לבי רעוד, כי מדי דברי בן, זכור אזכרנו עוד. 37 **יה ... מכלא:** יש' מב; ו: להוציא ממסגר אסיר מבית כלא ישיב חשך, מתוך "ארנן לאל חי" לריה"ל: הראה פלא, לאסיר כלא, ומבור העלה, הן הנחלתו מלוכה. 39 **אז ... אלה:** תה' קכ; ב.

2. אהבה

אהבת עולם אהבתנו \ צורי בזמן גאלתנו
מפרעה והנחלתנו \ ארצות שבעה עממים.

נחמך להטיבנו \ נהפכת לאויבנו
ופרעת מכל אויבנו \ זה כמה ימים וימים.

5
זמנך בזמן קדשך \ הרסבת מקדשך
פעמים ונפשיך \ לא תזכור אהבת קדמונים.

יה ראה נשכחנו על שמך \ לא זנחנו ייקודיך
ולא שכחנו תורתך \ הצור חי תמיד.

10
הורגנו וגם נגזלנו \ נחרפנו ונתולדנו
בכל מקום שאולנו \ מצאנו רעות העמים.

וקונו כה ישועה \ באתנו רעה אל רעה
בראיה וגם בשמיצה \ קול פחדים וגם אמים.

דברי נבואות הרעות \ מתקיימים בכל שעות
ונבואות טובות נגרעות \ ובהן אנו נכלמים.

15
קמיות קולות ובכיות \ פרים כשאגות ונהיות
נוקדו לכבות בכיות \ כם תבער גסל רתמים.

בחלת באבותינו \ נשכחת את אבותינו
אלך שלש מאות לשבתינו \ עם ששים המה שלמים.

20
באורך גלות הותשנו \ עד כמעט שלא דרשנו
קוה שמך אכל בואשנו \ לקוות קצים חתומים.

יְחִיָּה עֲמוּ בְּגָלוֹתוֹ \ קִהְרָה אֲשִׁיב שְׁבוּתוֹ בְּרֹד אֲשַׁלַּח לַעֲדוּתוֹ \ יִפִּיל חֲבָלֹו בְּנַעֲמִים.

מס' קקז, אקרוסטכון: אני יהודה עם שם יחייה בן דוד. 1 **אהבת ... אהבתנו:** יר' לא,ב: ואהבת עולם אהבתיך. **צורי ... גאלתנו:** המשורר מזכיר את יציאת מצרים והבטחת ה' להנחיל לישראל את ארץ כנען. 2 **מפרעה ... עממים:** שמ' ג,יז: ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני, יר' קדושין פ"א, ה"ח: אבותיך ירשו שבעה עממים. 3 **נחמת להטיבנו:** דברי נחמה להטיב לנו, דב' ל,ה: והטיבך והרבך מאבותיך. **נהפכת לאויבינו:** איכה ב,ה: היה ה' כאויב. 5 **יזמנת:** מלשון זימון, יונה ב,ב: וימן ה' דג גדולה, המשורר מתאונן שה' זימן באחד הזמנים להחרבת בתי מקדש ראשון ושני. **הרחבת:** צ"ל החרבת. 6 **ונפשך ... קדמונים:** מתוך תפילה לפני פרשת העקדה: וזכור לנו ה' אלהינו אהבת הקדמונים. 7-9 **יה ... הורגנו:** תה' מד,יח-כג: כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך ... אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר ... כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבח. **וגם ... ונתזלזלנו:** תה' מד,יג: תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו, שם, שם יז: מקול מחרף ומגדף מפני אויב. 11 **וקוינו ... רעה:** איוב ל,כו: כי טוב קויתי ויבא רע. 15 **המיות ... ונהיות:** תה' לח,ט: נפוגתי ונדכיתי עד מאד שאגתי מנהמת לבי. 16 **נוקדו ... בכיות:** ויק' ו,ה: והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, מלאכי ב,יג: כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה. **בם ... רתמים:** תה' קכ,ד: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים. 17 **בחלת באבותינו:** זכ' יא,ח: וגם נפשם בחלה ב', כונת המשורר: קצת ומאסת בברית אבות. 18 **אלף ... שלמים:** שנים 1300 להורבן בית שני, 1360 לסה"נ. 20 **קוה ... נואשנו:** יש' נט,ט: נקוה לאור ונהנה חשך לנגהות באפלות נהלך, שם ח,יז: וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו. **קצים חתומים:** דנ' יב,ד: סתם הדברים וחתם הספר, לפי חישובים שונים הגיעו הקצים ואנחנו לא נושענו ונואשנו לקוות לקצים החתומים. 21 **יחייה ... בגלותו:** עוב' כ-כא: וגלת החל הזה לבני ישראל ... וגלת ירושלם ... ועלו מושעים בהר ציון. **מהרה ... שבותו:** יח' לט,כה: עתה אשיב את שבות יעקב. 22 **יפיל ... בנעמים:** תה' טז,ו: חבלים נפלו לי בנעמים.

3. גאולה

איכה אוכל איכה אל נאָדער \ דרדר בו דרדר נעדר.

איכה היכלד אל נחרב \ עלתה שכינה מן מערב

סומר הומר מאמר נרב \ יעבוד צעיר נסדר. סומר איכה

יהודה וישראל \ בן בכור קראתו אל

רב לו שפלו אכלו \ טפלו אין שואל 5

בשלומו ושמו נקדר. רב לו איכה

בית מקדש מודש \ בין קדש ונקדש

נטמא נדמה נתמה \ למה לא חודש

רבצו פרצו לא נגדר. נתמה איכה

יחיה טובה אל עליון \ עדת עמד עליון 10

עדת עמד אביון \ שובה טובה <נוכה>

ובא לציון גואל \ בן דוד נהדר.

מס' קקמג, השם יהודה בן יחיה. 1 **איכה אוכל**: דב' ז,יז: איכה אוכל להורישם. **אל נאדר**: שמ' טו,יא: נאדר בקדש. **דרדר ... נעדר**: אבן ג'נאח, ספר שרשים: התוך איננו הקוץ נשאר. 2 **איכה ... מערב**: משה"ש ב,כב: הנה זה עומד אחר כתלנו, אחר כותל מערבי של בית המקדש למה שנשבע לי הקב"ה שאינו חרב לעולם (משום שהשכינה שרויה בצד מערב). 3 **סומר**: תה' קיט,קכ: סמר מפחדך בשרי. **הומר ... נסדר**: ברא' כה,כג: ורב יעבד צעיר, ופירש אוגוסטינוס שמסתמך על פאולוס: יעקב ישרת את עשו. 4 **בן ... אל**: שמ' ד,כב: בני בכרי ישראל. 5 **טפלו ... שואל**: יר' ל,יז: ציון היא אין דרש לה, ישראל נמצא בשפל ובאבל ואין שואל בשלומו. 7 **בית ... מודש**: מ"ב יג,ז: וישמם כעפר לדש. **בין ... ונקדש**: נפלה מחיצה בין קדש לקדושה. 8 **נטמא ... חודש**: תמה הוא מדוע לא חודש בית המקדש. 9 **רבצו ... נגדר**: לא נגדר פרצה של כנסת ישראל, תה' פ,יג: למה פרצת גדריה וארוה כל עברי דרך. 10 **אל עליון**: ברא' יד,כב. **עדת ... עליון**: דב' כו,יט: ולתתך עליון על כל הגוים. 11 **עדת ... אביון**: לשון נופל על לשון, תה' עב,ד: יושיע לבני אביון. **שובה**: תה' צ,יג: שובה ה' עד מתי. **טובה**: שה"ש ב,יז: סב דמה לך דודי לצבי, משה"ש ב,לו: סוף שאני נהפך לכם ממדת הדין למדת רחמים וממהר גאלתכם כצבי ואיל. 12 **ובא ... גואל**: יש' נט,כ.

4. עלי ואלו פיננו

איכה אל יסבול \ עולינו
 ואיכה לא יחמול \ עלינו
 מזה פמה שְׁעָלֵינוּ.

נאם פי מן צר יִגְאָלֵנוּ \ וכי לשוב לִגְאָלֵנוּ
 רעות בלי טוב ראינו.

5

לשכנו חזכים גְּאָוְלָהּ \ במקום אור בָּאָה אַפְלָה
 נוֹאֲשָׁנוּ מִטּוֹב קִינֵנוּ.

יהודה מיום שְׁגָלָהּ \ למחמתית נִרְדַּ וְלֹא עָלָה
 עָמַל וְכַעַס הָרִינוּ.

10 בן בכור נקרא לֹאֵל \ עם יהודים וַיִּשְׁרָאֵל
 עָתָה כִּיתוּמִים הָיִינוּ.

יִחְיִיָּה אֵל אֶת רוּחָנוּ \ וְנִחַיֵּשׁ אֶת גְּלוּתֵנוּ
 וְנֹאמַר וְאֵלּוּ פִּינוּ.

מס' קקכה, אקרוסטיכון עם שם: אני יהודה בן (בכור) יחיה. 1-2 איכה ... עלינו: זכ' נג, יא: יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צווארך ורעיהם לא יחמול עליהם. 4 נאם ... יגאלנו: תה' קזב, גאולי ה' אשר גאלם מיד צר. וכי ... גנאלנו: יש' מג, א: כה אמר ה'... אל תירא כי גאלתיך. 5 רעות ... ראינו: איוב ל, כו: כי טוב קויתי ויבא רעה. 6 ישבנו ... גאולה: יש' ח, יז: וחכיתי לה'... וקויתי לו. במקום ... אפלה: שם נט, ט: נקוה לאור והנה חשך לנגהות באפלות נהלך. 7 נואשנו ... קוינו: ר' טז, 6. 8 יהודה ... עלת: איכה א, ג: גלתה יהודה מעני, תה' פח, ז: שתני בכור תחתיות במחשכים במצלות. 9 עמל ... הרינו: תה' י, יד: כי אתה עמל וכעס תביט, יש' נט, ד: הרו עמל והוליד און. 10 בן ... לאל: שמ' ד, כב: כה אמר ה' בני בכרי ישראל. 11 עתה ... היינו: איכה ה, ג: יתומים היינו ואין אב. 12 יחיה ... רוחנו: יח' לז, ו: ותבא בהם הרוח ויחיו. ויחיש גלותינו: ימהר לקבץ את הגלויות.

5. גאולה

איכה באפלי \ אשיר ושירי אל
 עד פי גואלי \ חיש לי צור ישאל.

יום כף אכה \ על חרבן ירושלים
 וכלב מר דמעות אכה \ על גלותי פעמים
 5 ועמי תמיד מופה \ ופניהם כמו שולים
 מחלי במעלי \ גדל והנני שואל
 מותי בחילי \ ען פי לא בא גואל.
 איכה

קמו לך מעי \ חי קדמון ממציא מצואים
 בראותי אחי ורעי \ ביד צרים הם נדבאים
 10 ונושי ומרשיעי \ הנם לראש ונשאים
 אכלי וכבלי \ מקבד צר המתנאל
 קולי בנפלי \ לקבל צורי האל.
 איכה

ורבים בני עמנו \ על קדושת שמך מתו
 ובאכזריות קמינו \ הרגו ובה שחתו
 15 מתורתך אל ישענו \ העבירים וגם פחתו
 גורלי ודגלי \ השפילו עם סמאל
 אוקלי <..לי> \ <... ..>..אל.
 איכה

יהודה יחיה \ בן דוד המשיח
 ושבתים בשם אהיה \ יקבץ ויניח
 20 ומלוך בנו ויהיה \ גואל לי ויפריח
 את גילי וגורלי \ ינעים אז ומיכאל
 יעמוד לי ואור הלי \ יופע צור ישאל.
 איכה באפלי

מס' קמב, אקרוסטיכון ושם: יהודה יחיה בן דוד. 1 איכה ... אל: תה' קלז; איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר. 2 עד ... ישראל: יש' ל,כט; השיר יהיה לכם כליל התקדש חג... לבא בהר ה' אל צור ישראל. 3 יום ... אכה: מתוך קונה לליל ט"ב: למי אבכה וכף אכה. 5 ועמי ... מוכה: יש' נגד; נגוע מכה אלהים ומענה. ופניהם ... שולים: יר' יג,כו; וגם אני חשפתי שולייך על פניך. 6 מחלי ... גדל: יר' יד,יז; כי שבר גדול נשברה... מכה נחלה מאד. 7 מותי בחילי: יונה ד,ג; טוב מותי מחיי. 8 קמו ... מעי: יר' לא,כ; על כן קמו מעי לו. חי קדמון: מתוך "כתר מלכות" לרשב"ג כב,ט; אתה חכם קדמון לכל קדמון. ממציא מצואים: שם כב,א; לך המציאות. 9 אחי ורעי: תה' קכב,ח. ביד ... נדבאים: איכה א,ז; בנפל עמה ביד צר. 10 ונושי: תה' קט,יא; ינקש נושה לכל אשר לו ויבזו זרים יגיעו. הנם לראש: איכה א,ה; היו

צרים לראש. 11 **אבלי ... צר:** שם גז: גדר בעדי ולא אצא. 12 **קולי ... האל:** תה' עזב: קולי אל אלהים ואזעקה קולי אל אלהים והאזין אלי. 14-16 **ורבים ... פחתו:** מתוך ספר הדמעות: בשנת קנ"א היו הגזרות הראשונות בספרד... וקמו עליה הנוצרים להומם ולאבדם קצתם נהרגו וקצתם השליכו עצמם בבורות על קדושת ה' אבל רובם נמלטו בבמות והמירו. 18 **עם סמאל:** ר' מס' 17, טור 6. 19 **ושבטים ... יקבץ:** ברכות ט, ע"ב: אהיה אשר אהיה אמר ליה הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכויות, המשיח בשם 'אהיה' יקבץ את שבטי ישראל. **ויגיה:** דב' כה'ט: והיה בהניה ה' אליהך לך מכל איביך מסביב. 20-21 **ויפריח ... גילי:** יש' לה'ב: פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן. **וגורלי ינעים:** תה' טז,ה: ה' מנת חלקי וכסי אתה תומיך גורלי. 21-22 **אז ... יעמוד:** דנ' יב,א. **ואור ... יופע:** איוב כט,ב: בהלו נרו עלי ראשי.

6. קינה רבא לנשמת כל חי

איכה יועם בנזעם כל שבקי
 בשבת זה ובו ארים צנחתי
 במר אפה עם פני וטפתי
 בחדש אב שהוא חדש מאניתי.

5 איכה שפכו דמי הרבה חסידים
 בכל דור דור כנד צרי ורופתי
 ולא נקום אלהינו יהודים
 ונקרגו עלי דתו טיפתי.

10 יהודה הוא בכל מקום למרמס
 ועם כל זה מקוים את משיחתי
 בקרג גם בקמרות גם בעול מס
 ויתרבו כאבי עם טרתי.

15 איכה נפלה עטרת דת קדושה
 ואין מקים אהלי ופתתי
 ונת נקרים מהודרת נראשה
 נתרוד על קהלות אל נאיתי.

20 ואיד דמם ונפשותם שתוקות
 ולא שאלו נקמה מן קודתי
 יהודה הוא וישאל צועקות
 לאל חרבו בידו נשמת כל חי.

מס' קקכו, השם יהודה מופיע פעמיים. 1 איכה יועם: איכה ד,א. 2 ובו ... צווחי: יש' כד,יא: צוחה על היין בחוצות. 3 במר ... וטפתי: בר"ר כב,יג: התחיל אדם מטפח על פניו. 4 בחדש ... מאניתי: המועד לפורענויות מפרשת מרגלים, תענית כט: אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות. 5 איכה ... חסידים: תה' ב,ג: נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ שפכו דמם כמים סביבות ירושלים. 6 בכל ... רוצחי: מתוך הגדה של פסח: שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, מתוך קינה "אצבעותי": רובים ופרחים, לחצים ושלחים, אויה, בכורות וטפוחים, ביגון נאנחים, אוי מה היה לנו. 7 ולא ... יהודים: יר' נ,כח: להגיד בציון את נקמת ה' אלהינו, תה' עט,י: למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך. 8 ונהרגו ... טיפוחי: איכה ב,כב: אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם. 9 יהודה ... למרמס: יש' ה,ה: פרץ גדרו והיה למרמס. 10 ועם ... משיחי: ש"ט מ: קוה קוית לה' ... קוינו לו ויושיענו... אם קויתם ולא נושעתם קיווי ושובו קיווי ואם תאמר עד מתי נקוה כבר כתיב יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם... אם עושים אתם כן אתם נושעים. 11-12 בהרג ... טרתי: דב' כח,מח: ועבדת את איביך... ברעב ובצמא ובעירום ובחסר כל יתן על ברזל על צואריך.

13 **איכה ... עטרת:** איכה ה,טז: איכה נפלה עטרת ראשנו. 14 **דת ... ופתחי:** הש' כ"י פארמה דה רוססי 1192 מתוך קינה לר' יחיאל בן הראש "על שוד בת עמי": חכמת חכמיה בו תמה ונסתמה, ותורה מהדרה הורדה והכלמה, ומדרך כף רגל הושתה והושמה, ופסל ומסכה בהיכל הוקמה, וגם בית התפלה נחרבה והושמה, יר' ד,כ: פתאם שדדו אהלי רגע יריעותי. 15 **ודת נכריים:** זוהי דת הנוצרים. 17 **ואיך ... שתוקות:** ירוש' ברכות ז,ג: לזה נאה לקרות גבור שהוא רואה חרבן ביתו ושותק, ישראל שתקו בהסתמכם על ההבטחות. 18 **קודחי:** צרי, יש' נ,יא: כלכם קדחי אש. 20 **לאל ... בידו:** אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי.

7. עלי אופן לח' תמוז בעת אזכרה

איכה יסבול ועד מה \ מקדש נחרב פאדמה
 ובני נגרים ואדמה \ בפנין הקדושה.

אלביש גופי בלשונות \ תורה אכסה קדרות
 נחשב אמת לכפרות \ נאמת קבורה.

5 אבכה בחיל ורעדות \ על חרב השמדות
 גורם עמי להודות \ פי בדתם תמורה.

בתשעה לאב החזש \ אופן נסיות הקדש
 בכו לעמי ונחש \ על בית אל תמרוה.

יהודה נעם ישאל \ בנהי קנינים יואל
 10 ישאל השכח חנות אל \ מפרות שזה פזורה.

בן דוד משיח שלומי \ התישהו אל עמי
 אודך אזי בנאמי \ בלשפה ברורה.

מס' קקל, השם יהודה בן דוד, לחן תמוז בעת אזכרה: מס' ת313 לפי אוצר השירה של דאווידזאן, קינה לי"ז בתמוז על הגזירות בשנת 1391
 ליחיאל בן אשר. I איכה יסבול: עד מתי לסבול, המשורר שואל שאלה בעקבות יש' מו:ד, ועד שיבה אני אסבל. 2 ובני ... ואדמה: דב'
 כט,כב: כמהפכת סדם ועמרה אדמה. 3 אלביש ... קדרות: יש' ג,ג: אלביש שמים קדרות, קינה להוצאת ספר תורה בט"ב: ספדי והלילי תורת
 יקותיאל, וחגרי שק וחבל על גולת אריאל. 4 נחשב ... קבורה: יש' נט,טו: ותהי האמת נעצרת, הנצרות טענה שמי שאינו מאמין בברית
 החדשה הוא כופר באלהים ובאמת. 5 אבכה ... ורעדות: תה' מח,ז: רעדה אחזתם שם חיל כיולדה. 7-8 בתשעה ... עמי: מתוך קינה "דממו
 שרפים" לט"ב: והמאורות חשכו בצאתם, וצבא השמים שק הושת כסותם, והחיות נוהים בביתם, והאופנים לעומתם. על ... תמרוה: יר'
 לא,יד: נהי בכי תמרוים. 9 יהודה ... יואל: יר' ט,ט: על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה. 10 השכח ... אל: תה' עז,י. שה
 פזורה: יר' נ,יז. 11 בן ... עמי: תה' לט,כג: חושה לעזרתה ה' תשועתי. 12 אודך ... ברורה: צפ' ג,ט: כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה
 לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד.

8. עלי אופן לח' אשחר עדתי

אָקונן וואָכּה \ לאל עם מְדוּכָה
 וְעָשִׂיק וּמִוְכָה \ בְּצָרָה צְרוּרָה.

בְּזוּי גוֹי מְמוֹרָט \ וְנִקְרַע וְנִשְׁרָט
 בְּכָלֵל וּבִפְרָט \ עֲדָתִי עֲכוּרָה.

5 גְּזוּלִים עֲלוּבִים \ וְאוֹיְבִים פְּזָאבִים
 וְהֵם פִּכְשָׁבִים \ בְּרַחֵל סְמוּרָה.

דְּבִירִים וְקִדְשִׁם \ תִּרְבִּים בְּעוֹשִׁם
 וְאוֹיְבִים אֲנוּשִׁם \ לִיְדֵי קִטּוּרָה.

10 תְּמוֹנָם רְצוּצִים \ קִהְלָם קְצוּצִים
 וְגִדְרָם פְּרוּצִים \ וְכִתְרָם קְדוּרָה.

וְנִסְחָב בְּמוֹרָד \ קִהֵּל אֵל וְנִתְקַד
 בְּצִרְפָּת [ו] צְפָרַד \ וְדָתָם שְׁבוּרָה.

זְכָרִים וְנִקְבוֹת \ אֶלְפִים וּרְקִבוֹת
 רְצוּחִים בְּאִיבוֹת \ בְּאַפְסֵי קְבוּרָה.

15 תְּמוּסִים גְּזוּלִים \ יְהוּדִים חֲבוּלִים
 בְּאֵדוֹם יִשְׁמַעֲאֵלִים \ וְאֵדוֹם חֲבוּרָה.

שְׂמָאִים קְרוּאִים \ בְּנֵי אֵל נִכְאִים
 לְכָל עִם שְׁנוּאִים \ בְּשִׁנְאָה גְּמוּרָה.

20 יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל \ בְּיוֹד דָּוִד יְבֵא גּוֹאֵל
 לָהֶם וּמִיכָאֵל \ יַעֲמֹד אִזּוֹ בְּגִבּוּרָה.

יְחִיָּה אֶרְיָאֵל \ יִלְמַד וְהוֹאֵל

לְהוֹדוֹת לְשֵׁם הָאֵל \ בְּשָׁפָה בְּרוּךְה.

מס' קקלא, אקרוסטיכון אלפביתי עם שם יהודה בן דוד, לח' **אשחר עדתי**: מס' 7885 לפי אוצר השירה של דאווידזאן, קינה על החורבן לר"ח אב, מאת יהודה הלוי, ר' מס' קפו בכ"י פירק' I.165. Evr. 1. **עם מדוכה**: תה' צד,ה: עמך ה' ידכאו ונחלתך יענו. 2 **ועשוק**: דב' כח,לג: והיית רק עשוק ורצון כל הימים. **בצרה צרורה**: יש' ח,כג: והנה צרה וחשכה מעוף צוקה ואפלה מנדח. 3 **בזוי ... ממורט**: שם יח,ב: אל גוי ממשך ומורט... אשר בזאו נהרים ארצו. 4 **בכלל ... עכורה**: איוב טו,ז: השמות כל עדתי, תה' לט,ג: החשיתי מטוב וכאבי נעכר. 5 **עלובים**: עליבותם של בני ישראל בין העמים: שבת פח, ע"ב: עלובין ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבין. **ואויבים כזאבים**: יר' ה,ו: זאב ערבות ישדדם. 6 **והם ... סמורה**: יש' נג,ז: כשה לטבח יוכל וכרחל לפני גזויה נאלמה, איוב ד,טו: תסמר שערך בשרי. 7 **דברים ... חרבים**: יש' סד,י: בית קדשנו... היה לחרבה. **בעושים**: במהירות, וואל ד,יא: עושו ובאו כל הגוים. 8 **אנושם**: יר' טו,יח: ומכתי אנושה. **קטורה**: ישראל נמסרה לידי בני קטורה, בר' כה,ד: כל אלה בני קטורה. 9 **המונם רצוצים**: הוש' ה,יא: עשוק אפרים רצון משפט. **קהלם קצוצים**: יר' מט,לב: ווריתים לכל רוח קצוצי פאה. 10 **וגדרם פרוצים**: תה' פ,יג: למה פרצת גדריה. **וכתרם קדורה**: מתוך "אלי ציון ועריה": ועל יפים אשר חשך בעת סרו כתריה. 11 **ונסחב ... ונחרב**: יר' כב,יט: סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם. 12 **צפרד**: ספרד, עוב' כ: וגלות החל הזה לבני ישראל ... עד צרפת וגלות ירושלם אשר בספרד. 13-14 **זכרים ... קבורה**: כל אחד מבני ישראל נרצח באכזריות ולא נקבר בכבוד. 15-16 **חמוסים ... חבורה**: עם ישראל קרבן של נוצרים וערבים כאחד. 17 **טמאים ... נכאים**: עם אל נקרא טמא ונכה. 20 **ומיכאל ... בגבורה**: דנ' יב,א: ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול. 21 **אריאל**: ירושלים וישראל, יש' כט,ב: והיתה לי כאריאל. 22 **והואל ... ברורה**: צפ' ג,ט: כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה'.

9. עלי ברכו לח' על שוד המוני

בנחת או בנהי \ בדין קשה או רך על טוב או רע יהי \ שם ייי מבורך.	
ברכו	עם אל \ שמו במקלות יהודה וישראל \ תנו לו תהלות
5	בן לאב יואל \ לסבול אבילות רב לא יהי אל \ פניו ואם נפרך.
ברכו	אלים \ בגלות ארץ לנאדר באלים \ מבורך וברוך
אנחנו	שפלים \ בעול קשה ערוך אנחנו אפלים \ עם נפרך.
10	ברכו
אנחנו	צועקים \ מן צר ואין קשב ליוצר שקקים \ ואורים מיישב נואקים \ ואין דורש וחושב אנחנו נדקקים \ בכל עיר ובכל כרך.
15	ברכו
אנחנו	עגומים \ עושה שלום במומיו הגלנו בין עמים \ ושיחת רחמיו כל ימים \ מקנים נחמיו צור פועלו תמים \ יהי שמו מבורך. בנחת או בנהי \ בדין קשה

מס' קצג, השם יהודה בן רב [דוד], לחן על שוד המוני: מס' 600 לפי אוצר השירה של דאווידזאן, קינה לט"ב. 1-2 בנחת ... מברך: המשורר מסתמך על איוב א.כא: ה' נתן ה' לקח יהי שם ה' מברך, שם ב.י: גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל. 3 ברכו ... במקלות: תה' סח, כז: במקלות ברכו אלהים, שם כו, יב: במקלות אברך ה'. 4 יהודה ... תהלות: שם כב, ד: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, יש' מג, כא: עם זו יצרתי תהלתי יספרו. 5 בן ... יואל: בן לאב ישבע, יש' לח, יט: אב לבנים יודיע אל אמיתך. 6-5 לסבול ... נפרך: לסבול סבל רב ועבודות בפרך ולא יהיה לו אל אחר אל פניו, שם' כב, י: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. ואם נפרך: אפילו ישתעבד בפרך. 7 ברכו ... ארוד: שו"ט כט: אלים אלו ישראל מהו בני אלים בני אילמים ולרשים שיש להם להשיב להקב"ה ואינם משיבים אלא סובלים עול האומות בעבור קדושת שמו... ד"א בני אלים בניהם של אותן הנשחטים כאילים אברהם אמר אני שוחט ימחק אמר אני נשחט. 8 לנאדר באלים: שם' טו, יא: מי כמכה נאדר בקדש. מבורך וברוך: שחרית של שבת: ברוך ומבורך בפי כל הנשמה. 9 שפלים ... ערוך: אלו ישראל שהם ערוכים בעול קשה של הגלות, יש' נז, טו: להחיות רוח שפלים, מתוך "ובכן ה' מעוז" לרשב"ג: סגב שפלים משחוח, ושיחם יערב כניחות, ולקוט שושן מבין חוח, ולכה לישועתה לנו. 10 אנחנו אפלים: יש' נט, ט: נקוה לאור והנה חשך לנגהות באפלות נהלך. עם נצרך: עם ישראל נצרך לגאולה, רשב"ג: שמע נצב משבר לך כנצרך, ואל תשלך תפלתו כנשרך. 11 ברכו ... קשב: איוב יט, ז: הן אצעק חסם ולא

אענה אשוע ואין משפט, מ"א יח, כט: ואין קול ואין ענה ואין קשב. 12 **ליוצר שחקים**: יש' מה, ז: יוצר אור ובורא חשך. **ואורים מיישב**: שם, שם יב: אנכי עשיתי ארץ... אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי, איוב לח, לז: מי יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב. 13 **אנחנו נואקים**: כנסת ישראל מתאוננת: אנחנו מתפללים ולא נענים, ההפך משמ' ו, ה: שמעתי את נאקת בני ישראל, סליחה "אזון תחן": נואקים אליך בהתעטף רוחם, נחת למצא מכבד טרחם. **ואין דורש**: יח' לד, ו. 14 **אנחנו נדחקים**: שופ' ב, יח: כי ינחם ה' מנאקתם מפני לחציהם ודחיקהם, מתוך סליחה "אזון תחן": הנה העת תרויח לדחוקים ותעשה דין ומשפט לעשוקים. **בכל ... כרך**: יש' יד, לא: הילילי שער זעקי עיר. 15 **ברכו עגומים**: מתוך יוצר לשבת זכור: אתה מלא רחמים, ברחמך שמח עגומים, גאלם כי הם יתומים, דתך בהגיון נואמים. **עושה ... במרומיו**: איוב כה, ב. 16 **הגלנו ... עמים**: יח' לט, כח: בהגלותי אותם אל הגוים. **ושיחת רחמיו**: עמ' א, יא. 17 **אנחנו ... נחומיו**: יש' ח, יז: וחקיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו, שם סו, יג: כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו. 18 **צור ... תמים**: דב' לב, ד: הצור תמים פעלו. **יהי ... מבורך**: תה' קיג, ב: יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם.

10. גאולה

בְּעוֹשׂ נְחֻשָּׁה אוֹרָה \ שֶׁל עֲדַתְךָ יוֹם בּוֹ תִּרְקָה
אוֹיְבֵיךָ שָׁנָה בְּמוֹרָא \ עָלֶיךָ נִסַּח בְּהַ נִּרְקָה
נְצָרִי יִפְרוֹשׁ מִכְמָרְתוֹ \ לְהַשְׁמִיד עִם בֶּן גְּבִרְתוֹ
עַל זֹאת אֶצְעֵק בְּבִכְיָה.
5 כי כִּי נָמַן עָמִי לְמִוֶּרְטוֹ \ עַל כֵּן תִּבְכֶּה נִפְשִׁי לָיָה

אֵל עַד מָה תִּסְבּוֹל וְתִתְנַשֵּׂה \ בְּאֹבֶדְךָ עֲמֶךָ וְדַתְךָ
עֲשֵׂה נָא לִמְעַן מִלְּשָׁה \ נְבִיאָךָ נְחוּן עֲדַתְךָ
וְזָכוֹר אֶת עֲמֶךָ עֲכָרְתוֹ \ לְגוֹי זָר וְאֶכְזָר מִכְרְתוֹ
כִּי בּוֹיָם תִּוְרַתְךָ נָקִיָּה.

10 יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הֵם \ עֲבָדִים לְאֹדוֹם וְקֶדֶר
מְוִסִּים הֶרְוִיגִים בִּינִיקִים \ וְגִילָם וְאוֹרָם נִקְדָּר
הִלְעַד בְּנֶדֶד בְּסִרְתוֹ \ בְּבוֹר הַגְּלוּת קִבְרְתוֹ
כִּי <נִכְמַת נְחֻשָּׁב בִּשְׂבָכָה>.

כִּי דָוִד יָנֹן מְשִׁים \ אִישׁ נָבִיא בֵּין אִישׁ וְאִישָׁה
חֹכִים עָמֹו לְהַנִּים \ לָקֵם מַעֲבֹדָה קִשָּׁה
15 קִיָּים אֵל דְּבוֹר אִמְרָתוֹ \ וּבְנָה מִקְדָּשׁ בְּתַפְאֲרָתוֹ
כִּי פְדוּת אֵל שָׁלַח לִי לְמַחֲיָה.

MS BM Add.20.747, no. 159:

8 [את] חסר, 11 [ביניהם] בניהם, קדר] נקדר, 13 <... יה>] וכמת נחשב בשביה, 14 [בין] בן, 17 אל] חסר.

מס' קקלד, השם יהודה בן דוד. 1 בעוֹשׂ נְחֻשָּׁה ... עֲדַתְךָ: איכה ד, יח: חשך משחור תארם לא נכרו בחוצות. יום ... חִרְקָה: שם ב, טז: שרקו ויחרקו שן. 2 אוֹיְבֵיךָ ... זִרְקָה: שם ג, יב: דרך קשתו ויצבינו כמטרא לחץ. 3 צָרִי ... מִכְמָרְתוֹ: חב' א, יג: יגרוהו בחרמו ויאספהו במכמרתו. להַשְׁמִיד ... גְּבִרְתוֹ: מוש' ל, כג: ושפחה כי תירש גברתה. 4 עַל ... בְּבִכְיָה: מיכה א: ח: על זאת אספדה ואילילה. 5 כִּי ... לְמוֹרְטוֹ: יש' ג, נ: גוי נתתי למכים ולחיי למרשים. עַל ... לִיָּה: שם כב, ד: אמרר בבכי. 6 אֵל ... וְתַחֲשָׁה: שם סד, יא: העל אלה תתאפק ה' תחשה ותעננו עד מאד. בְּאֹבֶדְךָ ... וְדַתְךָ: אבתר ח, ו: ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי. 7-6 וְדַתְךָ ... עֲדַתְךָ: מתוך סליחת "אל רחום שמך": עשה למען דתך ... עשה למען משה ואהרן, יש' לב, ב: ה' חננו לך קוינו. 8 וְזָכוֹר ... עֲכָרְתוֹ: יה' ז, כה: מה עכרתנו יעכרך ה'. לְגוֹי ... מִכְרְתוֹ: אסתר ז, ד: כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד. 10 יְהוּדָה ... וְקֶדֶר: תה' קכ, ה: אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר. 11 מְוִסִּים ... בִּינִיָּהם: יש' כז, ד: הכמת מכהו הכהו אם כהרג הרגיו הרג. וְגִילָם ... נִקְדָּר: יואל ב, י: שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. 12 הִלְעַד ... בְּחִרְתוֹ: יש' מד, א: וישראל בחרתי בו. בְּבוֹר ... קִבְרְתוֹ: יה' לב, כג: אשר נתנו קברתיה בירכתי בור, מתוך "כתר מלכות" לרשב"ג: ובבור גלות בחנתני. 14 בֶּן ... מְשִׁיחָה: תה' עב, יז: לפני שמש ינון שמו. אִישׁ נָבִיא: מלאכי ג, כג: אליה הנביא. בֵּין ... וְאִישָׁה: כל איש ואישה מחכה לבואם של המשיח עם אליהו הנביא. 15 חֹכִים ... קִשָּׁה: יש' יד, ג: והיה בהניח ה' לך מעצבך ומרגלך ומן העבודה הקשה. 16 וּבְנָה ... בְּתַפְאֲרָתוֹ: שם ס, ו: ובית תפארתו אפאר. 17 פְּדוּת ... לְמַחֲיָה: ברא' מד, ה: כי למחיה שלחני ה' לפניכם.

11. עלי אופן

בצעקה \ באנקה \ ובסיפוק ידים
 עדה רחוקה \ נתנה \ בוכה בכי אגלים
 פי נרמקה \ ונפסקה \ מן עיר ירושלים
 קול כפוקה \ ומצוקה \ האזינו השמים.

5 יהודה עם \ אורו הועם \ ישראל ממושכנים
 ברוב גלות \ וגם שפלות \ עברו הרבה זמנים
 שרי מעונים \ היו מכונים \ נחיות הקדש נאופנים.

יה עמכם \ וגם בכם \ יודוהו ויגדלוהו
 שרי מעונים היו מכונים \ נחיות הקדש נאופנים.
 יה עמכם

10 בן ישראל \ מקורא לאל \ בן בכור בזמן נקדם
 רב סכלו \ גלות נאכלו \ אלק שנים כנגדם
 ושלש מאות \ נשבעים ראות \ לא ראו גורל אדם
 ונאנקנו \ ונשכחו \ ונאבדו בגלות בנתיים.
 קול

15 יחייה לבו \ עמי בתוכו \ ובחיצונו אש להבעיר
 בגלות ארוך \ נעול ארוך \ כמעט להתנאש יאיר
 יוצר אורים \ משפיל ומרים \ פדנו מן קדר ושמע
 נשמד נקדיש \ עיר נקדיש \ בכל יום פעמים.
 קול

מס' קקיג, השם יהודה בן יחייה. 1 בצעקה: צפ' א'; קול צעקה משער הדגים. באנקה: מלאכי ב, יג; בכי ואנקה. ובסיפוק ידים: איכה ב, טו; ספקו עליך כפים. 2 עדה רחוקה: עדת ישראל נתרחקה מירושלים. בוכה ... אגלים: יש' טו, ח; עד אגלים יללתה. 3 כי ... ירושלים: ר' טור 2. 4 האזינו השמים: דב' לב, א. 5 אורו הועם: פג זהרה של יהודה. ישראל ממושכנים: פס' ר לא; וכל ימים שישאל ממושכנים... אף ימינו של הקב"ה ממושכנת עמהם. 7 שרי ... ואופנים: מתוך קינה לט"ב: דממו שרפים מזמר, וחיות ואופנים ממשמר, יום בו גזר דין נחתם יוגמר, מלאכי שלום יבכיון מר. 8-9 יה ... אופנים: מחרוזת לקויה. 10 מקורא לאל: יש' מח, יב; שמע אלי יעקב וישראל מקראי. בן בכור: שמ' ד, כב; כה אמר ה' בן בכרי ישראל. 10-13 בזמן ... בנתיים: בזמנים קדומים נקראת ישראל בני בכורי ומקוראי, כעת נמצאים בגלות ובסבל רב כאלו נשכחו ונאבדו כבר 1370 שנה. 14 יחייה ... להבעיר: ה' יחייה מחדש את ישראל מבפנים ומבחוץ ויבעיר את אש הגאולה. 15 בגלות ... יאיר: אפשר להתנאש בעול הגלות הארוכה, תה' צד, יז: כמעט שכנה דומה נפשי. 16 יוצר אורים: יש' מה, ז; יוצר אור ובורא חשך. משפיל ומרים: ש"א ב, ז; משפיל אף מרומם. 17 עיר נקדיש: דנ' ד, י; עיר נקדיש מן שמיא נחת. בכל ... פעמים: מתוך מוסף שבת ויו"ט, קדושה: בכל יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים.

12. מאורה

דברי קהלת נקלהו \ בו נצרות עליו משלו
הוא ישאל מיום גלו \ בין אהלי קדר וישמעאלים.

דברי עמוס נעמס \ בעול גלות ועול מס
אנשיו על לא חמס \ מופים עשוקים נגזלים.

5 מיום אלק ושלש מאות \ נששים היו לאות
בקהלותי הנכאות \ כסו פניהם חרולים.

צרות חדשות משפחות \ הנישנים נתוך שוחות
ובזו משפחות \ תמיד על גבינו עולים.

אומות העולם בשלנה \ כלם בהשקט וחדנה
10 כל רע סר מעליהם ונלנה \ אל ישאל האמלים.

יהודה בן דוד נביא \ חזקה נאלהו התשבי
האליהם אותם תביא \ וגאל עמך השפלים.

תשייה עם סובל פךך \ לבבו נודה באברך
על טוב ועל רע פךך \ לעושה אורים גדולים.

מס' קצח, השם יהודה בן דוד יחיה. 1 **דברי ... נקהלו**: אסתר ט,ב: נקהלו היהודים בעריהם, תנח' בובר תשא יז: כל מקום שנאמר דברי אינו אלא דברי תוכחות. **קהלת נקהלו**: לשון נופל על לשון. **בר ... עלינו**: נקהלו הצרות על ישראל. **משלו**: איכה ה,ח: עבדים משלו בנו פרק אין מידם. 2 **הוא ... גלו**: נתרבו הצרות מיום שגלו. **בין ... וישמעאלים**: תה' פג,ז: אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים. 3 **דברי עמוס**: קה"ר א,א: שלשה נביאים ע"י שהיו נבואתן דברי קנטרין נתלה נבואתן בעצמן קהלת עמוס וירמיהו. **עמוס נעמס**: לשון נופל על לשון, נעמסו על ישראל כל נבואות עמוס. 4 **אנשיו ... נגזלים**: עמ' ג,ב: על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם. 5 **מיום ... לאות**: זו שנה 1430 בזמן הגזרות על יהודי ספרד. 6 **בקהלותי הנכאות**: יש' טז,ז: תהגו אך נכאים. **כסו ... חרולים**: מש' כד,לא: כסו פניו חרלים. 7 **צרות ... הישנים**: ברכות יג,א: משלו משל למה"ד לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו... כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות. **ותוך שוחות**: יר' יח,כב: כי כרו שוחה ללכדני. 8 **ובזו ... עולים**: נפילת ישראל היא כנפילת איוב, איוב לא,לד: כי אערוף המון רבה ובזו משפחות יחתני ואדם לא אצא פתח. 9 **אומות ... וחדנה**: זכ' א,יא-יב: ויאמרו התהלכנו בארץ והנה כל הארץ ישבת ושקטת... ה' צבאות עד מתי לא תרחם את ירושלם ואת ערי יהודה אשר זעמת. 10 **האמלים**: האומללים. 11 **יהודה ... התשבי**: המשוור מבקש בקשה אישית שהוא מחכה לראות את אליהו הנביא. 12 **יה ... השפלים**: ה' יגאל את עם ישראל הנמצאים בשפל בגלות. 13 **יחיה ... באברך**: כשיגיע יום הגאולה יאמרו בני ישראל תודה: במקלהים אברך ה' (תה' כו,יב). 14 **על ... יבורך**: משנה ברכות ט,ה: חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה. **לעושה ... גדולים**: תה' קלז,ז.

13. עלי קדיש

חולל הושפל בית המקדש \ תהדל ויתקדש.

איכה לשון תחשה \ מהגות קינה וקינים
 על שפלות דת משה \ נעמה נמפר לאדונים
 חולל מקבירים עול קשה \ עליו עוד פי נגדש.

5 איכה עין לא תדמע \ ואיכה לב יסבול
 איך לא תיצל משמע \ אוזן של עם יכול
 חולל פריז יגמע \ לענה הכי חודש.

יהודה וישראל \ סובלים עול עם אבנר
 קוראים ממצר לאל \ נהרש או נתאבנר
 חולל עזב עמו מתנאל \ תמיד בם רע חידש. 10

בן הרב את יצרו \ בן יחיד בן בכור
 יקרא לך אל יוצרו \ עד מה אותו תמכור
 חולל קום הנה בעצרו \ לשיר לך שיר חדש.

מס' קקסט, השם יהודה בן הרב [דוד]. 1 חולל ... המקדש: תה' עד, ז: שלחו באש מקדשך לארץ חללו משכן שמך. 2 איכה ... תחשה: יש' סד, יא: העל אלה תתאפק ה' תחשה ותעננו עד מאד. מהגות ... וקינים: יח' ב, י: קנים והגה והי. 3 ועמה ... לאדונים: יואל ד, ו: ובני יהודה ובני ירושלם מכרתם לבני היונים. 4 מכבירים ... עליו: יש' מז, ו: על זקן הכבודת עלך מאד. 5 איכה ... תדמע: יר' ג, יז: ודמע תדמע ותרד עיני דמעה. ואיכה ... יסבול: שם ד, יט: קירות לבי הומה לי. 6 איך ... אוזן: שם יט, ג: כל שמעה תצלנה אזניו. 7-6 עם ... לענה: מש' א, לא: ויאכלו מפרי דרכם, יר' ט, יד: הנני מאכילם את העם הזה לענה. 8 יהודה ... אכזר: איכה א, יד: נשקד על פשעי בידו, יר' ו, כג: אכזרי הוא ולא ירחמו. 9 קוראים ... אל: תה' קיח, ה: מן המצר קראתי יה. 10 עזב ... מתנאל: איכה ד, יד: נגאלו בדם. תמיד ... חידש: איוב י, יז: תחדש עדיך נגדי. 11 בן ... יצרו: יש' מה, ט: הוי רב את יצרו. בן בכור: שם' ד, כב: בני בכרי ישראל. 12 יקרא ... יוצרו: יש' מג, א: בראך יעקב ויצרך ישראל. עד מה: עד מתי. 13 קום ... בעצרו: תה' ל, יא: ה' היה עזר לי. ישיר ... חדש: תה' לג, ג: שירו לו שיר חדש.

14. [גאולה לשבת דברי]

יה פתר וראה כי ארגו \ צרים בבידת כל ביאוש
על צנאר עמי נשתרגו \ כמעט לנו גורמים יאוש

הקדוש אל טוב נמעטו \ עמד תמיד במאפליה
ושאריהם שנמלטו \ בצרות יומם ולילה

5 סובלים על תורתך אל \ יה עול אותם בוקשה
ובפרך אותם עונשה \ עדת נקדך ובוש.

<יה כתר>

ותורתך אל בזויה \ באמור צרים כי הומר
טעמה ואינה בגלילה \ ועל זה בשרי סמר
אוי כי קהלך שמר \ קץ יכלו בין ככה

10 אוי כי תחלתה נמשכה \ מקדש בין טמאים בבוש. יה כתר

דברי ירמיהו רעים \ בנו נתקיימו כולם
בכל יום יום נפצעים \ ניכפו עמי באבן
אזיה כי אמות העולם \ אומרים כי נבואת
תמו וגם זכות אבות \ אויךך כם ובגד קבוש.

יה כתר

15 הן יהודה וישראל \ אף אם תמהמה משיח
מוקשים בך צור קאל \ כי עת גאולה תפית
בן דוד ואם נים \ יוציא מעבדה קשה

אז בוצרה ישים ירשה \ תמוץ בגד הדור בלבוש. יה כתר

מס' קצט, אקרוסטיכון ושם: יהודה בן דוד. 1 יה ... **ביאוש**: יש' נט;ה: כל ארג הוא שתי וערב, בר' לד;ל: עכרתם אותי להבאישיני, המשורר אומר: התבונן וראה שהאויבים אורגים עלי כל מעשה רע. 2 על ... **נשתרגו**: איכה א;יד: ישתרגו עלו על צוארי. **כמעט** ... **יאוש**: קה' ב;כ: וסבותי אני ליאש את לבי. 3 **הקדוש** ... **נמעטו**: תה' קז,לט: וימעטו וישחו מעצר רעה ויגון, נתמעטו הטובות. **עמד** ... **במאפליה**: יר' ב,לא: ארץ מאפליה, עם ישראל בחשכת הגלות. 4 **ושאריהם** ... **ולילה**: יר' טו,ט: אמללה ילדת השבעה... בא שמשו בעוד יומם בושו וחרפה ושאריהם לחרב אתן לפני אויביהם, אלה שנמלטו מספרד גם במקומות החדשים הם בצרות. 5 **סובלים** ... **כובשה**: דה"ב כח;י: ועתה בני יהודה וירושלם אתם אמרים לכבש לעבדים ולשפחות, ישראל סובלים על ששומרים את תורת ה', עקב זה שקיבלו את עול התורה והאמונה הם כבושים. 6 **ובפרך** ... **ובוש**: הם ענושים בפרך, נקדרים ובושים. 7 **ותורתך** ... **בזויה**: קה' טז;ז: וחכמת המסכן בזויה. **באמור** ... **הומר**: האויבים הנוצריים טוענים שהתורה הומרה בברית החדשה. 8 **טעמה** ... **כגלילה**: הומר טעמה של התורה ואינה כ'גלילה', כאונגליון. **ועל** ... **סמר**: תה' קיט,קכ: סמר מפחדך בשרי. 9 **אוי** ... **ככה**: תה' קיט,צו: לכל תכלה ראיתי קץ, קהל ישראל ממשיך לשמור את התורה גם אם כלו כל הקיצין. 10 **אוי** ... **נמשכה**: אך הם לא יכלו ותוחלתם נמשכת. **מקדש** ... **כבוש**: תה' עט,א: באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך. 11 **דברי ירמיהו**: כלומר, מגילת איכה. 12 **בכל** ... **נפצעים**: שה"ש ה;ז: מצאוני השמרים הסבכים בעיר הכונוי פצעוני, מתוך סדר ליום אחרון של פסח: פצועים ונפצעים ומפלה כבדם. **ויבכו** ... **באבלם**: יר' ח,כג: ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי. 13-14 **אזיה** ... **תמו**: ב"ב יב, ע"א: מיום שחרב ביהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים. וגם ... **אבות**: בניגוד לויק"ר לו;ג: עד אימתי זכות אבות קיימת... אמר ר' אחא

לעולם זכות אבות קיימת. **אויבֿיך רם:** דב' כח, מג: הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה. 15-16 **הך ... תפֿיח:** חב' ב, ג: כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. 17 **בן ... קשה:** יש' יד, ג: והיה ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה אשר עבד בך. 18 **אז ... בלבוש:** שם סג, א: מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו.

15. גאולה לח' איל קוראסון מי אישקורייסי

יה מפל אסון מנו רצה \ להסיר נעמד פצה.

הן יהודה וישראל \ בוכים על חורבן אריאל

יבגלות אדום וישמעאל \ כולם עלובים מקצה.
יה מכל אסון

נדמי הותר לשופכים \ קהלי דדים ומפים

5 נכל עם עלינו דורכים \ קטמא אומרים לי צא צא.
יה מכל אסון

איכה כל נבואות רעות \ מתקיימים בי כל שעות

ונבואות טובות נגרעות \ נקץ הגלות מכוסה.
יה מכל אסון

קבא בן דוד יחייה \ לבנו נאז נקה

שמחים בך אל אקה \ ותפלותיו תרצה.
יה <מכל אסון

מס' קקמ, אקרוסטיכון ושם: יהודה בן דוד יחייה, לחן איל קוראסון מי אישקורייסי לא מזוהה (איל קוראסון = הלב). אולי מובנו: הלב נחשך - El corazón me escurece. 1 יה ... להסיר: תה' מ, יד: רצה ה' להצילני ה' לעזרתי חושה. ועמד פצה: שם קמד, יא: פצני והצילני מיד בני נכר. 2-3 הן ... מקצה: מתוך "אל ישיב היכלו" לרשב"ג: רמה יד מגאל, ואני כשה נאלמה, יום בא עיר אריאל, ויעשה בי נקמה, והוא יפדה את ישראל, מאדום ומישמעאל, המקוים הגואל נאמנו, מתוך "איך מכל אמות" לאמתי בר שפטיה: יודעי בי מלעיבים, מה לכם לעניים ועלובים, כי מקדם כבנים חשובים, ועתה ככלי ריק וכלבים. 4 ודמי ... לשופכים: צפ' א, יז: ושפך דמם כעפר ולחמם כגללים. קהלי ... ומכים: את קהלי מובילים ברגלים מועדות ומכים. 5 וכל ... דורכים: איכה א, טו: גת דרך אדני לבתולת בת יהודה. כטמא ... לי: שם ד, טו: סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו. צא צא: ש"ב טז, ז: צא צא איש הדמים. 6-7 איכה ... נגרעות: אוצר המדרשים ע' קכו: כנסת ישראל אומרת לפני הקב"ה רבון כל העולמים נבואות טובות נתנבאו נביאים ראשונים כל אחד ואחד ועדיין לא ראינו מהם. 7 וקץ ... מכוסה: דנ' יב, ד: סתם הדברים וחתם הספר עד עת קץ, מתוך "אסבלה נדודי" ליצחק אבן גיאת: חדלו רעיוני, לחקר קץ מצקתי, נסתמו חזיוני, אין גולה נבואתי, נעלמו מעיני, עתותי ישועתי, אויבי לגדי, בגבולי ונחלתי. 8-9 יחייה ... כך: תה' מ, ז: ישישו וישמחו בך, מתוך "שזופה נזופה" לרשב"ג: הנה בך אשמח שמחת נגיד עמי, בן עבדך ישי הוא ראש לבית לחמי. 9 אל יהיה: שמ' ג, יד: אהיה אשר אהיה, שמ"ר ג, י: אהיה אשר אהיה... אני שהייתי אני הוא עכשיו ואני הוא לעתיד לבא. ותפלותיו תרצה: דב' לב, יא: ברח ה' חילו ופעל ידיו תרצה.

16. גאולה לח' און ג'ודיאו די גראן

יה עמך גדל בנוי \ בזמן לך יקנה לגוי
 נעמה גדל לו אי \ אללי אקה הוי אבוי.

הן בחטאתינו נגדש \ הוד עמי והוא קודש
 לבכי ולקינוח נקדש \ ביום נקרב בית המקדש. בית אללי

5 ויהודה גילו חלל \ וישראל נתפלל
 ואוהב מנו נבדל \ וכל מצר לו נבדל. לו אללי

בן דוד אם יתמקמה \ ישראל ברוב חמה
 יאבדו בתוך כל אומה \ עיר פרוצה אין חומה. אין אללי

מס' קקלו, אקרוסטיכון ושם: יהודה בן דוד, לחן און ג'ודיאו די גראן לא מזוהה (און ג'ודיאו: יהודי אחד, גראן: גדול) - Un judío de gran ...
 1 יה ... בנוי: דב' ד'; רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. בזמן ... לגוי: ויק' כו, יב: ואתם תהיו לי לעם. 2 אוי: הוש' ז, ג: אוי
 להם כי נדדו ממני. אללי: מיכה ז, א: אללי לי. אקה: יח' יא, יג: אהה ה' אלהים כלה אתה עשה את שארית ישראל. אבוי: מש' כג, כט: למי אוי
 למי אבוי. 3 בחטאתינו: יר' ל, טו: על רב עונך עצמו חטאתיך, קינה: אז בחטאתינו חרב מקדש. נגדש ... עמי: דנ' יח: והודי נהפך למשחית.
 4 לבכי ... המקדש: יר' ט, ט: אשא בכי ונהי... קינה. 5 ויהודה ... חדל: יואל א, טז: נכרת מבית אלהינו שמחה וגיל, יש' כד, ח: חדל שאון
 עליונים. וישראל נתדלדל: שופ' ו, ו: וידל ישראל מאד. 6 ואוהב ... נבדל: תה' לח, יב: אהבי ורעי מנגד ננעי יעמדו וקרובי מרחוק עמדו. 7-
 8 בן ... אומה: אם בואו של המשיח יתמהמה יש סכנה באבדן עם ישראל מרוב הצרות ויש סכנת המרות דת. 8 עיר ... חומה: מש' כה, כח.

17. גאולה לח' אללי לי לרוב כי חטאי לעד וכול'

יהודה הואל \ וישפאל \ יכפו לאל \ הוי אריאל

החורב מקדש \ נטמא הודש \ עמי נגדש \ ממתגאל

יבקוץ דרדר \ אורי נער \ פאדום וקדר \ גם מגדיאל

דלפה נפשי \ הושפל ראשי \ על רוב כעשי \ נחרב עם אל

מתו שרי \ כנד צרי \ הוי ערי \ פמתושאל 5

בשנת הקנ"א \ פתבו שטנה \ על עדינה \ קם סמאל

ובאישביליאי \ ובקאשטיליאי \ סף על לה יה \ קשע שואל

ובארגון \ סבלו גון \ רע גם שפרון \ עם מיכאל

תקבו מוני \ פל ארמוני \ גם דת סיני \ גיבא יואל

ייתחיה נגדיל \ עמך נשתיל \ מקדש נכדיל \ מן נשמעאל 10

ובן דוד \ בשמך נדיד \ פון נגיד \ הוא הגואל

הרב יוצרי \ הנה עזרי \ לשבור צרי \ פעריריאל

צרות קרתי \ יהנה סולתי \ פשעיר קתי \ גם ענאול

צור מתגבר \ הקריב הבר \ קץ בא דבר \ אז דניאל

בצום נזעף \ תזון נרעף \ ראה פי עף \ בו גבריאל 15

שוכן ערץ \ תן במרץ \ איש בן פרץ \ גין למואל

שדי גביא \ מהר גביא \ פנקס תשבי \ גין פוטיאל

פדה נקבא \ בשבי נדאב \ קורא לה אב \ שלומיאל

השמיד סואן \ בך מאמן \ נדע פי אין \ ידו לאל

קשע הנמין \ לעם מאמן \ סודות הטמין \ בן פרכאל 20

נקלא טורח \ גלה אורח \ לבני קרח \ גם שמואל

ישירו לה \ עם מהללך \ שם בנבולך \ צור ישפאל

מס' קקמא, אקרוסטיכון ושם: יהודה ייחיה בן דוד הרב, לחן אללי לי לרוב: מס' 5151 לפי אוצר השירה של דאווידזאן. 1 יהודה הואל: ש"ב ז, כט: הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך. הוי אריאל: יש' כט, א. 2 הוחרב ... הודש: מתוך קינה לט"ב: על חורבן בית המקדש, כי הורס וכי הודס, אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש, על הקדש ועל המקדש. ממתגאל: מהאויב הטמא. 3 בקוץ דרדר: הוש' יח: קוץ ודרדר יעלה על מזבחחותם. באדום ... מגדיאל: בר' לו, מג: אלוף מגדיאל... אלה אלופי אדום. 4 דלפה נפשי: תה' קיט, יח: דלפה נפשי מתוגה. רוב כעשי: קה' רב כעס. 5 מתו ... צרי: איכה ה, יב: שרים בידם נתלו. הוי ... כמתושאל: בר' יח, ד, הוי ערי כערי דור המבול. 6 בשנת הקנ"א: בשנת הגזירות 1391, שבט יהודה כז: שנת חמשת אלפים וקנ"א לפרט היו גזרות כוללות ברוב ספרד... כי קמו גויי הארצות פתאם עליהם להרוג ולשלול שלל ולבזו בו אם לא יצאו מכלל הדת. כתבו שטנה: עזרא ד, עדינה: ישראל, יש' מז, ח: שמעו זאת עדינה. קם סמאל: אבקת רוכל יא: ואז יפיל הקב"ה את סמאל שהוא שרו של אדום. 7 סף ... שואל: עם ישראל המבקש ישע מאלהים אבד. 8 סבלו ... שכרון: יח' כג, לג: שכרון ויגון תמלאי כוס שמה ושממה כוס אחותך שמרון. מיכאל: מיכאל הוא שרו של ישראל. 9 חרבו ... יואל: יואל ד, ב: על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים ואת ארצי חלקו. 10 ייתחיה ... ישמעאל: בר' כא, י: כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם צחק. 11 ידיד: דב' לג, יג: ידיד ה' שכן לבטח. יכון ... הגואל: יש' נה, י: הן עד לאומים נתתיו נגיד ומצוה לאמים. 12 הרב ... עזרי:

יש' מדב, ויצרך מבטן יעזרך. **לשבור ... כערייראל**: לחסל את יצר הרע. 13 **צרות קרחי**: מיכה א, טז: קרחי וגוי על בני תענוגך הרחיבי קרחתך כנשר כי גלו ממך. **יהיה סולחי**: דמ' יד, ט: סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך. **כשעיר ... עזאזל**: ויק' טז, כא, כו: וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי... והמשלה את השעיר לעזאזל. 14 **צור מתגבר**: יש' מב, יג: על איביו ותגבר. **הקריב הבר**: ה' יכין סעודה לישראל מבשר לויתן ושור אלף הרים המכונה שור הבר. קץ ... **דניאל**: דנ' יב, ד: עד עת קץ. 15 **בצום נזעף**: מיכה ז, ט: זעף ה' אשא כי חטאתי לו. **חזון נרעף**: יש' מד, ח: רעפו שמים ממעל. **ראה ... גבריאל**: דנ' ט, כא: והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף, הכוונה להתרחשויות בגאולה העתידית. 16 **שוכן ערץ**: ה' שוכן שמים. **תן במרץ**: תביא במהירות. **איש ... פרץ**: רות ד, יב: ויהי ביתך כבית פרץ, בר' לח, כט: ויקרא שמו פרץ, המשיח, מתוך "לכה דודי" לשלמה אלקבץ: על יד איש בן פרצי. **נין למואל**: מש' לא, א: דברי למואל מלך, המשיח הוא נין של שלמה המכונה למואל. 17 **שדי ... פוטיאל**: סנהדרין פב, ע"ב: פנחס אליהו נין פוטיאל ראיתם בן פוטי זה, ב"מ קיד, ע"ב: פנחס זה אליהו, מ"א יז, א: אליהו התשבי. 18 **שלומיאל**: במ' א, ו: שוב פנייה אל ה' לפדות את עם ישראל המדוכא בגלות ולהביא שלום. 19 **סואן**: יש' ט, ד: כי כל סאון סאן ברעש. **כי ... לאל**: דב' כח, לב: ואין לאל ידיך. 20 **ישע ... ברכאל**: דברי ישועה טמונים בנבואות יחזקאל בן ברכאל, במיוחד בפרקים לו-לט שמדובר בהם על תחיית המתים, מלחמת גוג ומגוג ושיבת ישראל לארצו ובנבואות אלה עם ישראל מאמין. 21 **נכלא טורח**: שייגמר עמל וטרחת עם ישראל. **גלה ... שמואל**: ה' יגלה דרך ללוים ששמואל מבני בניו של בני קורח שהוא מבני בניו של לוי, תה' מד, א: למנצח לבני קרח. 22 **בזבולך**: מ"א ח, יג: בנה בניתי בית זבול לך, ה' ישיב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם. **צור ישראל**: ש"ב כג, ג.

18. עלי אופן לח' העולמים

יהודה עמי ידרוש \ לקורא הדורות מראש.

הן חיות קדש ושרפיו \ כל אֶתֶד אֶתֶד לְשֵׁשׁ כְּנָפָיו

<... .. פיר> \ לעשות רצון אל יפרוש.
יהודה

ומלאכים על צבאותיו \ גבורי כח משרתיו

<... .. תיר> \ <... .. ו>.
<יהודה> 5

מנהג כל ההגות \ כול להמית ולהחיות

<... .. יות> \ עם ישראל לא יטוש.
יהודה

האופנים בכתבתם \ מתנשאים לעומתם

<יהודה> וישראל בתפלתם \ אומרים קדוש קדוש קדוש.

10 יחיה אל שומר \ בן דוד בן יאמר

אז פסאן יתא נגמר \ עם שם יה קדוש קדוש קדוש.
יהודה

מס' קצו, אקרוסטיכון ושם: יהודה יחיה בן דוד, עלי ... העולמים: גאולה "העולמים עובדי אשרה" נמצא בכ"י פירק' זה, מס' קנב, וגם בכ"י פארמה דה רוססי 1192, דף 163א, מס' עז, הפתיחה ע"פ תה' עזח: העולמים יזנח ה' ולא יוסיף לרצות עוד, כלומר פתיחת תקווה. 1 יהודה ... ידרוש: יש' ח'יט: הלא עם אל אלהיו ידרש. לקורא ... מראש: שם, מא, ד. 2 הן ... ושרפיו: יח' א, ה: ומתוכה דמות ארבע חיות. כל ... כנפיו: יש' ו, ב: שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים לאחד. 3 לעשות ... יפרוש: מתוך יוצר שחרית: והאופנים וחיות הקדש... מתנשאים לעמת שרפים... כלם עשים באימה וביראה רצון קונם. 4 ומלאכים ... משרתיו: תה' קג, כ-כא: ברכו ה' מלאכיו גברי כח... משרתיו עשי רצונו. 6 מנהג ... ההגות: ר"י אברבנאל, ראש אמנה ז: ההגה הקדמון כינוי לאלהות והוא ההגה הקדמון אשר מאתו היה הכל, מתוך שיר היחיד ג: אין עוד זולת היותך, חי וכל תוכל ואין בלתך, ולפני הכל אתה הית, ובהיות הכל כל מלאת. יכול ... ולהחיות: דב' לב, לט: אני אמית ואחיה, ש"א ב, ה' ממות ומחיה. 7 עם ... יטוש: תה' צד, יד: כי לא יטוש ה' עמו. 8 האופנים ... לעומתם: יח' א, יט: ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים. 9 וישראל ... קדוש: יש' ו, ג. 10 יחיה ... יאמר: תה' עב, יז: לפני שמש ינון שמו, כשיבוא המשיח ששמו ינון. 11 אז ... קדוש: תה' צג, ב: נכון כסאך מאז, בר"ר א, ד: ו' דברים קדמו לבריית העולם... התורה וכסא הכבוד נבראו, תנח' סוף תצא: כי יד על כס יה (שמ' יז, טז) ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכס שלם אבד זרעו של עמלק מן העולם הכס שלם והשם שלם, מתוך סילוק לשבת זכור: גוי שומר אמונים, ובשם ישראל מתכנים... כסא שלם ושם שלם מכינים. ובשלוש קדושה ענות כאן מבינים, קרא אל זה מכוונים, ובכנוי שם קדוש קוראים ומכנים.

19. מרתיה עלי יהי רצון

יחידה לא תנשה \ ובכיות לא תקשה
וגם עלי ארון משה \ בצלאל ואהליאב.

הכי ישמעאלים \ נאדום וערלים
בןשראל מושלים \ נעמון וגם מואב.

5 ועם האל נפלו \ נכבקים שפלו
לבנים אוי גלו \ מעל שולחן האב.

דמעי להקהלקם \ נרבבותיהם
לבי לחלליהם \ חמרמר גם נאב.

המיות אשמיע \ נראשי אפריע
10 ואפר אציע \ וכל שיר לי נתעב.

יהודה ושכטיה \ כצאן הרג נהיה
לזאת אצעק אויה \ דמעות מר אשאב.

בשבת זה ששון \ אפה תוף גם חיצון
ואשבית יהי רצון \ בהקריז חדש אב.

מס' קקא, אקרוסטיכון ושם: יהודה. 1-2 **יחידה ... ואהליאב**: המשורר מבקש מה' שלא ישכח את ישראל הנקראת יחידה מאומות. **ובכיות ... תחשה**: שלא מחשה לבכות את אבדן כלי משכן ומקדש. 3-4 **הכי ... מואב**: המשורר מזכיר אומות קדומים וחדשים שמשלו ומושלים בישראל. 5-6 **ועם ... האב**: ש"ב א,יב: ועל בית ישראל כי נפלו בחרב, תיקון חצות ס"נ: אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ברכות ג, ע"א: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם. 7-8 **דמעי ... נכאב**: יר' ח,כג: ועיני מקור דמעה, מנחה ט"ב: לבי לבי על חלליהם מעי מעי על הרוגיהם, איכה ב,יא: חמרמרו מעי. 9 **המיות ... אפריע**: יר' ד,יט: מעי מעי אחילה קירות לבי המה לי לבי לא אחריש. 10 **ואפר אציע**: אסתר ד,ג: שק ואפר יצע לרבים. 11 **יהודה ... נהיה**: תה' מד,כג: כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה. 12 **דמעות ... אשאב**: איכה ב,יא: כלו בדמעות עיני. 13 **בשבת ... חיצון**: בשבת במקום שמחה וששון עם ישראל מתאבל כלפי פנים וחוצ'ן. 14 **ואשבית...אב**: יש קהלות שאין מברכין על ר"ח אב וסומכין על איוב ג,ו: במספר ירחים אל יבא.

20. גאולה

	יחפור עלי בצדיה \ גטע גופני לשמה תנה מגורי על מגורי \ צר נאשאג כלביאה.	
יחפור	יה צור מושל על הקומים \ אדון חי כל העולמים לך לכבות עמך הומים \ ותלונתם בבכיה.	
יחפור	הוקרב מקדש פעמים \ ופני עמים כשולים גלו שלש עם מצרים \ תמיד הולכים בשביה.	5
יחפור	וצרים מפים את המוני \ חומסים גזלים את ממוני עושקים לוקחים הם לעיני \ עמלי עד אין לי מקיה.	
יחפור	דרך משפט והשקה \ אומר כמעט שושקה כי נקמה לא נלקה \ על מנתי טריה.	10
יחפור	הן דתה האל נבחרה \ הכרים צר לעם שומרה לעשות לאונם המרה \ על זאת נפשינו הומיה.	

מס' קקלג, אקרוסטיכון: יחיה יהודה. 1 יחפור עלי: תה' לה, ז: חנם חפרו לנפשי. בצדיה: במ' לה, כ: ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדיה וימת, מתוך "אלהי קדם מעונה" לראב"ע: מרטו כל שכניה, כנפיה בצדיה, גם ירקו בפניה, וה' שם היה. גטע ... לשמה: יואל א, ז: שם גפני לשמה. 2 חנה ... צר: מגורי אל חרב היו את עמי, איכה ב, כב: תקרא כיום מועד מגורי מסביב. ואשאג כלביאה: יש' ה, כט: שאגה לו כלביא. 3 יה ... היקומים: שם כו, ד: כי ביה ה' צור עולמים. אדון ... העולמים: דנ' יב, ז: וישבע בחי העולם. 4 לבבות ... הומים: יר' ד, יט: המה לי לבי. ותלונתם בבכיה: המשורר מציין שאת תלונתם מביעים בבכיה. 5 ופני ... כשולים: איכה א, ט: טמאתה בשוליה לא זכרה אחריתה. 6 גלו ... מצרים: מצרים, בבל ואדום. תמיד ... בשביה: דה"ב כח, ח: וישבו ממנו שביה גדולה. 7 וצרים ... המוני: מתוך "ציון תקונני" לריה"ל: שאי קינה ותמרור וגם נהי בקול רם אשר הכו המוניך. 8 עושקים ... עמלי: חב' א, ג: למה תראני און ועמל תביט ושד וחמס לנגדי. עד ... מחיה: שופ' ו, ד: ולא ישאירו מחיה בישראל. 9 דרך ... שנשכחה: מלאכי ב, יז: איה אלהי המשפט. 10 כי ... נלקחה: תה' עט, י: יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך. על ... טריה: יש' א, ו: פצע וחבורה ומכה טריה. 11 הן ... שומרה: תה' קיט, פה: כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך, שם, שם סא: תורתך לא שכחתי. 12 על ... הומיה: ר' טור 4.

21. מאורה

ישאגו כמר עם גולים
לעושה אורים גדולים.

יהודה עם כל עמי
יכבו לילי יומי

פי אל עוזר את לוחמי 5

ישאגו וקהלי בנד נבולים.

מן גלות זה ארד גבר

פלה קיץ קציר עבר

אלף ש"ס שנים יש כבר

ישאגו שגלינו ואין גואלים. 10

והקרב מקדשי פעמים

שנים שנים

ובתי אויבי רבותים

ישאגו באלף ש"ץ שנים נצולים.

דורות שחק ומנלות 15

פוכבים גלגלים תללות

העתירו בקולות

ישאגו שיציל עמו נמולים.

יהודה עמי ושבתיו

סובלים על אויב ושפטיו 20

התזירהו אל מקלטיו

ישאגו יה אל חי רופא חולים.

בן דוד יחיה עם קוניו

יורהו לשוב מחוכיו

25 יִצְאֵלוּהוּ מִבֵּין אוֹיְבָיו
 יִבְנֶה מִקְדָּשׁ בְּמִגְדָּלוֹיִם.
 ישאגו

אִיכָה יִסְבּוּל אֶל נְאִיכָה
 עֲטָרַת עֲמֹ נִדְרָה
 בֵּין עַם אוֹמְרִים שְׁנֶהֱפָה
 30 תּוֹרַת סִינִי לְמִקְדָּשֵׁימֵינוּ.
 ישאגו

אִיכָה עִם מְאֻמִּינִים בָּאֵל
 יְכַנֶּה טָמֵא מִתְנַאֵל
 אִיכָה יֵאמְרוּ כִּי בָא גּוֹאֵל
 וְעֵזֵב מִקְדָּשׁ קְמִשְׁעוֹלִים.
 <ישאגו>

מס' קצו, שם ואקרוסטיכון: יהודה בן דוד יחייה. 1 ישאגו ... גולים: יר' ב,טו: עליו ישאגו כפרים נתנו קולם. 2 לעושה ... גדולים: תה' קלו,ז. 3 יהודה ... ויומי: שם ח,כג: מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי. 5-6 כי ... וקהלי: תה' ל,יא: שמע ה' וחנני ה' היה עזר לי. 6 ביד נכולים: במ' כח,יח: בנכליהם אשר נכלו לכם, מתוך סליחה לתענית אסתר "אדם בקום עלינו": וצר צוררי בנכליהם אשר נכלו ליעקב. 7 הן ... גבר: יר' כח,ד: גלות יהודה הבאים בבלה. 8 כלה ... עבר: יר' ח,כ: עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו. 9-10 אלף ... שגלינו: זו שנת 1360 שבה חי הפייטן עדיין בספרד. 10 ואין גואלים: במ' ה,ח: ואם אין לאיש גאל. 11-12 והוחרב ... שנים: מקדשנו חרב פעמיים. 13 ובתי ... רבותים: בתי אויבי ישראל עומדים על תילם. 14 באלף ... נצולים: זו שנת 1390 שבה יצא הפייטן לפורטוגל. 15 דהרות ... חיילות: קינת צבאות השמים היא מוטיב עתיק בפיוט הקדום. 17 העתירו ... נמולים: בר' לד,כב: בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים, מתוך "אם ליבשה" לריה"ל: הבאים עמך, בברית חותמך, ומבטן לשמך, הם נמולים. 20-21 יהודה ... מקלטינו: במ' לה,יב: והיו לכם הערים למקלט מגואל הדם, הפייטן רואה את עם ישראל בסבלו ומבקש מה' שיחזירנו אל ישראל ארץ מקלטו. 22 יה ... חולים: יר' לג,ו: הנני מעלה לה ארכה ומרפא ורפאתים. 23-25 בן ... אויביו: הפייטן מערב את שמו עם משיח בן דוד, את המלה יחייה, שם משפחתו, עם תקוה לתחיית המתים, חזרה בתשובה, גאולה מאויב ובנין המקדש. 26 יבנה מקדש: תה' עח,סט: ויבן כמו רמים מקדשו. 27 איכה ... אל: אסתר ח,ו: איכה אוכל וראיתי ברעה... ואיכה אוכל וראיתי באבדן מולדתי. 27-28 ואיכה ... נדרכה: יר' יג,יח: השפילו שבו כי ירד מראשותיכם עטרת תפארתכם. 31-32 איכה ... מתגאל: הגוים מכנים את ישראל טמא. 33-34 איכה ... כמשעולים: הנצרות טוענת שכבר בא הגואל ובית המקדש נעזב למשעול ולחרבות.

22. גאולה לח' דולור חסר אדולורי

	כל אור	פֿל אור תֿסֿרָה במֿלוֹנִי \ בֿמֿרֹד בֿזִכֹּר אִסוֹנִי. כל אור
	כל אור	אִיכָה עֵינִי תִחַשֶׁה \ מִבְּכוֹת עַל דַּת מֹשֶׁה נִחַרְפָּה בֵּין עַם קֹשֶׁה \ בֵּין עִיר שְׁעִיר אֲדָמוֹנִי.
5	כל אור	אִיכָה עֵינִי תִדּוֹם \ עַל מִקְדָּשׁ נִהְדָּם נִהַפֶּדֶד כְּמוֹ סִדּוֹם \ בְּיַד אֲדוֹם נַעֲמוֹנִי.
	כל אור	אִיכָה טַפּוּ יְהוּדִים \ תִּכְמִים נִחְסִידִים נִשְׁחַטּוּ כַּעֲתוּדִים \ עַל קִידּוּשׁ שֵׁם אֵל קוֹנִי.
	כל אור	אִיכָה עִם זָדִים דְּשִׁים \ עַל עַם דָּלִים וְרָשִׁים טַף וְנָשִׁים וְנַאֲנָשִׁים \ הִרְגוּ בַּתּוֹךְ אֲרָמוֹנִי.
10	כל אור	אִיכָה הִרְגוּ בִּגְנוֹרוֹת \ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאוֹת גַּם בִּקְעוּ הָרוֹת \ וְנָנְלוּ אֶת הַזֶּנִּי.
	כל אור	אִיכָה שָׁמוּ לְשִׁאִיּוֹת \ בְּתִי כְּנִסְיוֹת בַּתּוֹלוֹת וּפְנִיּוֹת \ עֵינֵי לֹא כִרְצוֹנִי.
15	כל אור	אִיכָה סִפְרֵי תוֹרָה \ שָׁרְפוּ בַּתְּבַעֲרָה נִתְּנוּ לְבוֹז וּמֵאֲרָה \ סִפְדֵּי בַת רַבּוֹנִי.
	כל אור	אִיכָה לֹא אֶעֱדִיר אוֹרִי \ וְלֹא אֶקְדִּיר עוֹרִי דִּמְעָה אֲרָבָה בַּחוּרִי \ אֵף עַד יִחַשְׁדֶּה אִישׁוֹנִי.
	כל אור	אִיכָה עַמִּי מְנוּיִים \ מוֹכִים וְשִׁבּוּיִים בְּגִלּוֹת אֲרוּךְ שִׁבּוּיִם \ עֲדִין לֹא תָם עוֹנִי.

- 20 איכה קאל לא ירעה \ דדון עם אקזר גאָה
איכה אל משתאה \ עוזר גוזר עלבונִי.
כל אור
- איכה בקל דור עלי \ עומדים צרי נאוקלי
הורגים קהלי \ מפים ומרבים קלונִי.
כל אור
- איכה על לא חמס \ נבלות חסידים מרמס
נתנו על פן יימס \ נפשי תלונִי.
כל אור
- יהודה נישאאל פסו \ שחורים נאכל עשו
בכו ספדו ופצו \ קינות מרות במכונִי.
כל אור
- בן דוד פעמים אחרו \ קאל רחמיו נסחרו
לא חס על עם שמרו \ דתו ועזר את מוני.
כל אור
- הרב מקדם ריבנו \ חזר להיות אויבנו
מאלף ש"ס שנינו \ מרים לקורבן אךמוני.
כל אור חסרה

MS Lissabon, Biblioteca Nacional de Portugal, Iluminado 3, until line 25 (ed. Simeon Bernstein, 'Al Naharot Sefarad, no. 90):

1 בזכור] אזכור, 2 על] עלי, 3 בין] ביד, עיר] איש, שעיר] צעיר, 6 טפן] ספו, 7 קוני] אל קוני, 10 בגזרות] בגזירות, ישרים וישרות] ישרות וישרות, 11 הרות] ההרות, 13 עינן] ענו, כרצוני] ברצוני, 15 ספדי] ספרי, בת] תורה, 16 ולא] איכה לא, 18 ושבוים] נבזים ושבוים, 19 ושבוים] ושבוים, 23 קהל] וחומסים קהלי.

מס' קקלט, השם יהודה בן דוד הרב, לתן דולור חסר אדולורי לא מזוהה (דולור: צער, אדולורי: לכאוב) - Dolor haçer/hasera adoloré. 1 כל ... במלונִי: איוב יח, אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך. במרוד ... אסוני: איכה א, ז: זכרה ירושלם ימי עניה ומרודיה. 2 עיני תחשה: יש' סב, למען ציון לא אחשה. 3 עם קשה: תה' ס, ה: הראית עמך קשה השקיתנו יין תרעלה. בין ... אדמוני: בר' כה, ו: ויצא הראשון אדמוני כלו שער. 4 איכה ... תדום: איכה ב, יח: אל תדם בת עינך. על ... והדום: שם, שם א: ולא זכר הדם רגליו ביום אפו. 5 נהפך ... סדום: דב' כט, כב: כמהפכת סדם ועמרה. ביד ... ועמוני: דה"א יח, א: מאדום וממואב ומבני עמון. 6 איכה ... וחסידיים: איך טפטפו דמיהם של היהודים, איך נהרגו חכמים וחסידיים. 7 נשחטו כעתודים: יר' נח, והיו כעתודים לפני צאן. על ... קוני: בר' יד, יט: לאל עליון קנה שמים וארץ. 8 עם דום: תה' פו, יד: אלהים דום קמו עלי. דשים ... עם: מתוך קינה "מי יתן" לט"ב: כמו טיט חוצות נדשים ונשלכים. 9 טף ... ארמוני: יר' ט, כ: כי עלה מות בחלוננו בא בארמנותינו להכרית עולל מחזן בחורים מרחובות. 10 איכה ... וישרות: איוב ד, ז: זכר נא מי הוא נקי אוכד ואיפה ישרים נכחדו. 11 גם ... הוני: מ"ב ח, יב: ובחריהם בחרב תהרג ועלליהם תרטש והרותיהם תבקע. 12 איכה ... לשאיות: יש' כד, ג: נשאר בעיר שמה ושאיה יכת שער. 13 בתולות ... כרצוני: איכה ה, א: נשים בציון ענו בתלת בערי יהודה. 14 איכה ... בתבערה: מתוך ספר הדמעות ב, ע' רלו: והיתה התורה לשרפה מאכולת אש זרה... ויענו נשיהם ובנותיהם ומיתר כל העם נישל כבודם ביום מר. 16 איכה ... אורי: יש' נט, טו: ותהי האמת נעדרת. ולא ... עורי: איכה ה, י: עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפת רעב. 17 דמעה ... בחורי: זכ' יב, ועיניו תמקנה בחריהן. אף ... אישוני: מש' ז, ט: באישון לילה ואפלה. 18 עמי מנויים: עם ישראל שנאמר עליו במ' כג, י: מי מנה עפר יעקב, כעת בגלות: איוב ז, ג: לילות עמר מנו לי. בגלות ... שבויים: יר' נלג: עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדו וכל שביהם החזיקו בהם. 19 עדין ... עוני: איכה ד, כב: תם עונך בת ציון, עדיין לא התקיים דבר הנביא. 20 איכה ... גאה: תה' צד, ה-ז: עמך ה' ידכאו ונחלתך יענו אלמנה וגר יהרגו ויתממים ירצחו ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב. 21 איכה ... עלבונִי: יש' סג, ה: ואביט ואין עזר ואשתומם ואין סומך. 22 איכה ... צרי: מתוך "והיא שעמדה", הגדה של פסח: אלא שבכל דור דור עומדים עלינו לכלותנו. 23 ומרבים קלונִי: יר' מו, יב: שמעו גוים קלונך. 24 איכה ... חמס: איוב טז, יז: על לא חמס בכפי ותפלתי זכה. נבלות ... מרמס: תה' עט, ב: נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ. 25 על ... תלונִי: שם כב, טו: היה לבי כדונג נמס בתוך מעי. תלונִי:

תלונתי. 26 יהודה ... עשו: יר' ד,ח: על זאת חגרו שקים ספדו והילילו. 27 בכּו ... במכּוני: שם ו,כו: אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים.
28 בן ... אחרי: שופ' ה,כח: מדוע אחרו פעמי מרכבותיו, איחרו פעמי הגאולה. 29 ועזר ... מוני: ה' עוזר את אלה שמציקים אותי. 30
הרב ... אויבינו: המשורר מתאונן שה' בימי קדם רב את ריבנו וכעת הוא אויבנו. 31 מאלף ... ארמוני: 1360 שנה לחרובן הבית.

23. גאולה לח' קוראסון קיישושו

כל אסון ותלאה \ שבע עמי עד גלגלה.

יהודה וישראל \ כמעט נואש בגלות

בין אדום וישמעאל \ נפלו ואין איילות

סובלים מפני נשפלות \ כל רעה בהם באה. כל אסון

5 בן גבירה הוא עבד \ וכן שפחה שר בדביר

בן אהוב הוא אבד \ וכן שני ראש וגביר

על זאת קינות אביר \ לעשרות ומאה. כל אסון

הרב ריבנו אל צור \ כמעט לאיב חזר

כי עם עזוב ועצור \ מוסר בידי עם אכזר

10 כל רע עלינו גזר \ ונפזרנו בכל פאה. כל אסון

דוד משיח הנה \ אל חי נשבעת אליו

כי כגפן פוריה \ תשים זרעו וקהליו

הקם סופת דגליו \ מלכותו שים נשואה. הקם

מס' קקלז, השם יהודה בן הרב דוד, לחן קוראסון קיישושו לא מזוהה (קוראסון: לב, קיישושו: דולב, עזוב, מקונן) - Corazón queixoso. 1 כל ... ותלאה: איכה ג,ה: בנה עלי ויקף ראש ותלאה. 2 יהודה ... בגלות: יר' ב,כח: ותאמרי נואש לוא כי אהבתי זרים ואחריהם אלך. 3 בין ... איילות: עם ישראל נמסר לידי הנוצרים והמוסלמים, תה' פג,ה-ז: אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד ... אהלי אדום וישמעאלים. 5 בן ... עבד: צ"ל בן, בן גבירה הוא יצחק בן שרה, בר' כז,כט: הוה גביר לאחיד, שם,שם לז: ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך. וכן שפחה: ישמעאל בן הגר, שם טז,א: ולה שפחה מצרית ושמה הגר, תהפוכת המצב: בני יצחק הם עבדים ובני ישמעאל שולטים על ירושלים ומקום בית המקדש, מש' ל,כג: ושפחה כי תירש גברתה. 6 בן אהוב: זה ישראל, מלאכי א,ב: ואהב את יעקב. וכן שנאוי: שם, שם: ואת עשו שנאתי. 8 הרב ... חזר: יש' סג,י: ויהפך להם לאויב הוא נלחם במ. 9 כי ... אכזר: דב' לב,לו: אזלת יד ואפס עצור ועזוב. 10 ונפזרנו ... פאה: יר' מט,לב: וורתים לכל רוח קצוצי פאה. 11 דוד ... היה: תה' פט,כא: מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו. אל ... אליו: שם, שם לו: אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב. 12 כי ... תשים: שם קכח,כ: אשתך כגפן פוריה. 13 הקם ... דגליו: עמ' ט,יא: ביום ההוא אקים את סכת דוד הנפלת.

24. עלי ברכו

	כָּרְעוּ עִמִּי גַם בְּרַכּוּ שֵׁם יְיָ בְּרַכּוּ.	
	יְהִי יְחִיד נִבְדָּל מִתּוֹאֲרֵי גוֹף נִבְדָּל אֵל חַי נִצָּחִי לֹא יִחְדָּל	5
כרעו	בֵּית יַעֲקֹב אֲוִרוֹ לְכוּ.	
	וַיִּדְעוּ כִּי לֹא נִצְטָרֵךְ לְבִרְכּוֹתֵיכֶם וּמִבּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ רַק דָּרֵךְ לְלַמְדְּכֶם לֵב עָרְכוּ.	10
כרעו	הֵן יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל תִּנּוּ שִׁבְחָ לְשֵׁם הָאֵל יָבִיא לָכֶם חַיֵּשׁ הַגּוֹאֵל אֲזַעַל צָרִים תִּדְרְכוּ.	
כרעו	כֹּה דָוִד יָבִיא לָכֶם קִהְלִי אֵל יִקְהַלְכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם פָּקֶם אֶלֶף פְּעָמִים וְזָכוּ.	15
כרעו	הָרֵב תִּמִּיד אֶת רִיבֵנו הָיָה יְהוָה שְׂדֵי בְּעִנְיֵנו בְּרַכּוֹנוֹ קִהְלֵנו נִיבְכֶם לְפָנֵי שְׁכֵנוֹ.	20
כרעו		

מס' קצב, השם יהודה בן דוד הרב. 1 כרעו ... ברכו: יש' מה, כג: כי לי תכרע כל ברך. 2 שם ... ברכו: תה' צו, ב: שירו לה' ברכו שמו. 3 יח ... נבדל: פנייה לה'. 4 מתוארי ... נגדל: יר' יח: גדול אתה וגדול שמך בגבורה, מתוך "כתר מלכות" לרשב"ג: אתה אחד ולא כאחד הקנוי והמנוי... לא תאר ולא כנוי. 5 אל ... יחדל: שם: שמך יגדל ולא יחדל, גדלך מפי איומה. 6 בית ... לכו: יש' ב, ה: בית יעקב לכו באור ה'. 7-8 ודעו ... ומבורך: דה"א יז, כו: כי אתה ה' ברכת ומברך לעולם, במ"ר כ, ח: א"ל אם כן אברכם? א"ל אין צריכין לברכתך כי ברוך

הוא. 10 **ללמדכם**: יש' מה, יז: אני ה' מלמדכם להועיל מדריךך בדרך תלך. **לב ערכו**: מתוך תפילת מוסף לר"ה: לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון. 11-12 **הן ... האל**: עלינו לשבח לאדון הכל, תה' קמז, יב: שבחי ירושלם את ה' הללי אלהיך ציון. 13 **יביא ... הגואל**: תה' לח, כג: חושה לעזרתי ה' תשועתי. 14 **אז ... תדרכו**: דב' לג, כט: ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרך. 15-16 **בן ... יקהלכם**: הכוונה למשיח בן דוד, יר' לא, ז: הגני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ... קהל גדול ישובו הנה. 17-18 **יוסף ... וזכו**: המשורר מאחל לישראל שיוזכו בברכה הכתובה (דב' א, יא) ה' אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם. 19 **הרב ... ריבנו**: יש' מט, כה: ואת יריבך אנכי אריב ואת בניך אנכי אושיע. 20 **היה ... בעזרנו**: בר' מט, כה: מאל אביך ויעזורך ואת שדי ויברכך. 21 **ברכוני קהלינו**: תה' סח, כז: במקהלות ברכו אלהים. 22 **ניבכם ... שפכו**: יש' נז, יט: בורא ניב שפתים, תה' סב, ט: שפכו לפניו לבבכם.

25. גאולה

לב עם נענה תרנין \ יעוז בך ויתעז
 קץ עזן ועדנין \ גלה ופלג עדן.

קץ ארץ בעול פרו \ ירו לב וישתומם
 מדרו כר עלי דרו \ <שמני ולי כל> דומם
 5 רשע ובאר דרו \ קשתו צר ומתקומם
 פלויני בלעוני \ אשכן <גם> בני חמדן
 הכוני פצעוני \ ולא מצאו לדינו דן.

גלה קץ מלך \ נאדר מעולם על כל בני איתן
 קשב אל מחוז פלך \ תשובנה לקדמותן
 10 ברצותך בנות מלך \ יום תפיק עלי ביתן
 תבאנה כגן ללקוט \ מטען ומור נרדן
 תובלנה אזי לשקוט \ במקונן ובכבודן.

[סן ססד צבא ססן \ שלחה ממרומיה
 יה הורד אל שאול טסן \ פני ולתחתיה
 <ת...אן גביר בוסן \ לבבות מאפליה
 15 תלבישם בכל מעבר \ בגדי הוד לבוש מדן
 יום תעמד לריב יגבר \ ססדה צור עלי ססדן].

יה שלח שלוחיה \ לשם <י> משפחותיה
 בן דוד משיחה \ מעשה אצבעותיה
 20 עת ציר ער ברוחה \ מגיד מלאכותיה
 תגלנה מארבע \ רוחות לעלות נגדן
 קץ יסעו מבאר שבע \ מצען ועד עיר דן.

2 עדן] עידן, 3 בעול] ועול, פרו] ארץ, 4: 159a, no. 68: MS Parma, De Rossi 1192, Biblioteca Palatina di Parma, fol. 159a, no. 68: 4
 ול] בלי, 6 גם] חסר, בני] ובני, 8 גלה קץ] חסר, מעולם] מולך, 9 אל] חסר, 10 ברצותך] ברצונך, בנות] בני, מולך] מולך, עלי ביתן]
 עליצותן, 11 תבאנה] תבואנה, 13-17 סטרופה נוספת, 18 שלח] שלחה, 20 עת] עם, עף] עיר, ברוחך] בכחך, מגיד] חסר, 21 מארבע]
 ומארבע, 22 מצען] מסעיהן, ועד עיר דן] עדי עידן.

מס' קלח, השם יה[ודה] בו דוד. 1 **לב ... נענה:** יש' נח'; ונפשי נענה תשביע. **תרנין:** תה' סה.ט. **יעוז ... ויתעדן:** תה' פדן; אשרי אדם עז לו בך. 2 **עדן ... עדן:** דנ' ז, כה. 3 **קץ ... מרץ:** יח' לד; ובחזקה רדיתם אותם ובפרך. **ירך לבב:** דב' כג; אל ירך לבבכם. 4 **מדרך ... דרך:** דב' ב; עד מדרך כף רגל. 5 **דורך ... ומתקומם:** איכה ב; דרך קשתו כאויב. 6 **כלוני בלעוני:** יר' נא; לד: אכלני הממני נבוכדנצר.. בלעני כתנין. **אשכן ... חמדן:** מבני עשיו, בר' לו, כו. 7 **הכוני פצעוני:** שה"ש ה, ז. **ולא ... דן:** יר' ל; ג; אין דן דינך. 8 **גלה ... איתן:** המשורר מתחנן לגילוי קץ הגאולה לבני אברהם הנקרא איתן. 9 **השב ... לקדמותך:** יח' טז, נה; ושמרון ובנותיה תשבן לקדמתן ואת ובנותיך תשבינה לקדמתכן. 10 **ברצותך ... מלך:** תה' נא; כ; היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומת ירושלם. 11 **תבאנה ... ללקוט:** שה"ש ו, ב; לרעות בגנים וללקט שושנים. 12 **תובלנה ... ובכבודך:** תה' מה, טו; תובלנה בשמחות וגיל תבאינה בהיכל מלך. 13 **חן חסד:** אסתר ב; יז; חן וחסד. **שלחה ממרומיה:** איכה א; ג; ממרום שלח. 14 **הורד ... שאול:** יח' לא; טז ועוד. **טוחן פני:** יש' ג, טו; ופני עניים תטחנו. 15 **גביר:** בר' כז, לז; הן גביר שמתיו לך. **בוהן לבבות:** תה' ז, ו; ועוד. מאפליה: יר' ב, לא. 16 **בכל מעבר:** יש' ל, לב. **בגדי ... לבוש:** איוב מ, י. **מדן:** ש"א יז, לח. 17 **יום ... לריב:** יש' ג; ג; נצב לריב ה' ועמד. **יגבר חסדך:** תה' קיז, ב; כי גבר עלינו חסדו. 18 **שלח שלוחיך:** מלאכי ג, כג; הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא. **לשתי משפחותיך:** יהודה וישראל. 19 **מעשה אצבעותיך:** תה' ח, ג. 20 **עת ... ברוחך:** יר' מט; יד; וציר בגויים שלוח, נבואה על מפלת אדום. **מגיד מלאכותיך:** חגי א, יג; מלאך ה' במלאכות ה'. 21 **תגלנה ... נגדן:** שמחה ביום תחיית המתים, יח' לו, ט; מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו.

26. גאולה

- נשפחה שְׁמִיָּה מִקְהֶלִינוּ
בְּצִנְחָה נִצְעַק מִמַּעֲנִישֵׁינוּ
כִּי שָׁחָה לְעֶפֶר נִפְשֵׁנוּ.
- 5 איִכָּה עִם בֶּן בְּכוֹר אֶל קִרְאָם
נִמְסְרוּ לְאַכְזָר לֹא קִרְאָם
מִן דָּתָם הֶעֱבִירָם וְהִטְשִׂאָם
וְאוֹמֵר כִּי צוּרָם שָׁנְאָם
<כִּי> גַם נָאֵם כִּי הִסִּיר שְׁרָשֵׁינוּ.
- 10 איִכָּה אֶל יִסְבוּל זֶה וְיִחְרִישׁ
כִּי עָמֹו נִקְרָאִים כָּלֵב מִבְּאִישׁ
וּבִקְהֵל כָּל אָדָם אוֹתָם יַעֲנִישׁ
זֶה יִגְזוֹל וְזֶה יִכָּה בִּפְטִישׁ
כִּי וְזֶה יִכְחִישׁ כִּי בָּא מְשִׁיחֵנוּ.
- 15 יְהוּדָה עִם בְּנֵימֹן וְכֹהֲנִים
וּמְנַשֶּׁה וּלְוִיִּים נֶאֱמָנִים
בִּיַּדִּי אָדוֹם וְיִשְׁמַעֲאֵלִים נַעֲנִים
לֹא עַל חֶמֶס מוֹפִים אֲבוֹת וּבָנִים
כִּי בְּקִינִים נִמְרָר כָּל שְׁנוֹתֵינוּ.
- 20 בֶּן דָּוִד מְשִׁיחַ חֲכִינוּ
זֶה כְּמָה אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ
בְּזִמָּן זֶה בְּכָל שָׁנָה בְּכִינוּ
עַל חֲרָבֹן מִקְדָּשְׁךָ אֲבִינוּ
כִּי קוֹיֵנוּ לְמִקְדָּשׁ בֵּית קִדְשֵׁינוּ.
- 25 הֶרֶב רִיבֵנוּ וְעַמּוּנוּ לְמֶן הַיּוֹם
מִמַּצָּרִים יִצְאָנוּ וְעַד הַיּוֹם

בָּא הַקֶּרֶב לָנוּ גּוֹאֵל בְּפִדְיוֹם

כִּי עָלִידָה הוֹרֵגָנוּ כָּל הַיּוֹם

כִּי אֵל הַיּוֹם לְטוֹכָה חֲדָשָׁנוּ.

מס' קקלה, השם יהודה בן דוד הרב. 1 **נשחכה ... מקהלינו**: יש' טז; ונאסף שמחה וגיל מן הכרמל. 2 **בצוהה**: שם כד; יא: צוהה על היין בחוצות ערבה כל שמחה גלה משוש הארץ. 3 **כי ... נפשנו**: תה' מד, כו. 4 **איכה ... קראם**: שם' ד, כב; בני בכרי ישראל. 5 **נמסרו ... קראם**: יר' ו, כג; אכזרי הוא ולא ירחמו. 7 **כי ... שנאם**: דב' לב, ל; כי צורם מכרם וה' הסגירם. 8 **כי ... שרשינו**: הוש' ט, טז; הכה אפרים שרשם יבש, מתוך קינה לט"ב "זכר ה'" לראב"ע: זכר ה' יום בא בביתך גוי אכזר, ויד שלח ובשר חסידך גזר, ויען איה אל עז התאזר, ומה הועיל כי לא תשתחוה לאל זר, נאלמנו - ויש אתנו שפתינו. 9 **איכה ... ויחריש**: תה' לה, כב; ראית ה' אל תחרש. 10 **כי ... מבאיש**: ש"א יג, ד; וגם נבאש ישראל. 13 **וזה ... משיחנו**: הנוצרים טוענים שישו הוא המשיח ואין ליהודים להכות למשיח אחר. 14 **יהודה ... נאמנים**: דה"ב ל, יא; אך אנשים מאשר ומנשה ומזבלון נכנעו ויבאו לירושלם, המשורר מתכוון לגלות בבל כשהוא מזכיר את שבט יהודה ובנימין וכן את מנשה, לאחר גלות עשרת השבטים בימי חזקיהו שבט מנשה מגיע לירושלם לפסח שעשה חזקיהו. 16 **בידי ... נענים**: תה' פג, ז; אהלי אדום וישמעאלים. 17 **לא ... ובנים**: איוב טז, יז; על לא חמס בכפי. 18 **בקינים ... שנותינו**: יש' לח, יג; אדדה כל שנותי על מר נפשי. 19-20 **בן ... ראינו**: תה' עד, ט; אותתינו לא ראינו אין עוד נביא. 21 **בזמן ... שנה**: בתקופת ג' דפורענותא. 24 **הרב ריבנו**: יר' נ, לד; ריב יריב את ריבם. 24-25 **למן ... היום**: במ' יד, יט; וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה. 26 **נא ... כפדיום**: תה' מד, כג; כמאז גאל ופדנו. 27 **כי ... היום**: שם, שם. 28 **אל ... חדשנו**: איכה ה, כא; חדש ימינו כקדם.

27. עלי אופן לח' היכל ייי

	עֲדַתִּי נִבְקָה \ וְלֹא נִשְׁמְרָה נִסְעָה מִמֶּתְקָה \ חָנָה בְּמֶרְה.	
	יִסְפוּ אֲכָזְרִים \ לְהַרְוֹג בְּעַמִּי זָקֵן וְנַעֲרִים \ שֶׁחֲטוּ בְּאוֹמִי	
5	כִּבְהֵמוֹת יַעֲרִים \ שֶׁפָּכוּ אֶת דָּמִי לְמַחֹת אֶת שְׁמִי \ תִּשְׁבּוּ בְּדוֹן הַעֲלִילוּ מִדּוֹן \ עָלִי בְּעֶבְרָה.	עדתי
	הֵן הַכְּתוּבִים \ תּוֹרָה וְתַלְמוּד נְבִיאִים טוֹבִים \ נִשְׁרָפוּ בְּגִדּוֹד הֵיוּ נִסְתָּכִים \ וְנִשְׁבּוּ גִלְמוֹד	
10	בְּכָל רַע צָמוּד \ עַמִּי נִחְמָסִים וְיֵשׁ נֶאֱנָסִים \ לְשַׁעֲשׂוֹת הַמֶּרְה.	עדתי
	וּבְכָל דּוֹר נְדוֹר \ עוֹמְדִים עָלֵינוּ הַשּׁוֹנָאִים לְצָרוֹר \ בּוֹזִים חֵילֵינוּ מַעֲלִילִים לְגִמּוֹר \ אֶת קִהְלֵינוּ	
15	עַל כֵּן קוֹלְנוּ \ נָרִים בִּבְכִיָּה נֶאֱבֹו אוֹיָהּ \ נִצָּעַק מִצָּרָה.	עדתי
	דָּגַל יְהוּדָה \ בֶּן דָּוִד מֶלְכִּי הִקְבִּטָּח בְּתַעֲוֵדָה \ שִׁיקִּים אֶת סוֹפִי עֲדָה נְדוּדָה \ אוֹמְרִים לָהּ חֲפִי	
20	וּסְבּוֹל לְמַפִּי \ עַל כֵּן יִשְׁרָאֵל נִצְדִיקוּ דִּין אֵל \ בְּשִׁפְהָ בְּרוּרָה.	עדתי

מס' קצד, אקרוסטיכון ושם: יהודה בן דוד, **לחן היכל ייי**: מס' ה' 521 לפי אוצר השירה של דאווידזאן. 1 **עדתי נבקה**: יש' יט,ג; ונבקה רוח מצרים בקרב, אך המשורר מתכוון לעדת ישראל עליהם נאמר (נחום ב,ג): כי בקקום בוקקים וזמריהם שחתו. 2 **נסעה ממתקה**: במ' לג,כט: ויסעו ממתקה. **חנה במרה**: שם, שם ח: ויחנו במרה. 3 **יספו אכזרים**: יר' ו,כג: אכזרי הוא ולא ירחמו. 4 **זקן ... באומי**: איכה ב,כא: שכבו לארץ חוצות נער זקן בתולתי ובחורי נפלו בחרב. 5 **כבהמות יערים**: מיכה ה,ז: והיה שארית יעקב... כאריה בבהמות יער, יר' ה,ו: על כן הכם אריה מיער זאב ערבות ישדדם. **שפכו ... דמי**: תה' עט,ג: שפכו דמם כמים. 6 **למחות ... שמי**: צ"ב יד,כו: למחות את שם ישראל מתחת השמים. **חשכו בודון**: יח' ז,י: פרח הזדון, מתוך ברכת נחם, מנחה לט"ב: ויטילו את עמך ישראל לחרב, ויהרגו בודון חסידי עליון. 7

העלילו מדון: תה' פ:ז: תשימנו מדון לשכנינו. **עלי בעברה:** יש' יד:ו: מכה עמים בעברה, מש' כא:כד: עושה בעברת זדון. 8-10 **ה' ... גלמוד:** מתוך "למי אבכה": ועל הרג חכמים בית אלהים, ובא קוסם קסמים גם מעונן, ואיכה חשכה אור ההלכה, והתלמוד כמו גלמוד מי יבונן, מתוך ספר הדמעות לר' קלונימוס ב"ר יהודה, ע' רב: ראיתיה קרועה שכולה וגלמודה, התורה והמקרא והמשנה והאגדה, ענו וקוננו זאת להגידה, אי תורה תלמוד והלומדה, הלא מקום מאין יושב חרב, ובכו בכי רב והרב, על בית ישראל ועל עם ה' נפלו בחרב. 11 **בכל ... נחמסים:** חב' א-ג: אזעק אליך חמס ולא תושיע... ושד וחמס לנגדי. 12 **ויש ... המרה:** מתוך סליחה "אתה חלקי": טלאיך דופקים כים הומים, אנוסים חמוסים ביד אומים, למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים, מתוך סליחה לצום גדליה "ארם צובה חי בכל": נחמסים נמאסים ולעבדים נכבשים. 13 **ועלינו ... ובכל:** יש' סא:ד: שממות דור ודור, מתוך הגדה של פסח: שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. 14 **השונאים לצרור:** במ' לג:נה: וצררו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה. **בוזים חילינו:** שם לא:ט: ואת כל חילם בזו. 15 **מעלילים ... קהלינו:** יר' ו:ט: עולל יעוללו כגפן שארית ישראל. 16-17 **על ... מצרה:** שופ' כא:ב: וישאו קולם ויבכו בכי גדול, מש' כג:כט: למי אוי למי אבוי, נח' ט:כו: ובעת צרתם יצעקו אליך. 18-19 **דגל ... סוכי:** תה' קלב:יא: נשבע ה' לדוד אמת, עמ' ט:א: אקים את סכת דוד הנפלת. 20 **עדה ... חכי:** צפ' ג:ח: לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד. 21 **וסבול למכי:** איכה ג:ל: יתן למכהו לחי ישבע בחרפה. 21-22 **על ... דינ:** יש' מה:כה: בה' יצדקו ויתהללו. **בשפה ברורה:** צפ' ג:ט: כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה'.

28. רשות לשבת שמעו

שָׁמְעוּ אֶרֶץ וְשָׁמַיִם	
בְּכִיתִי כְּבָכִית אֲגָלִים	
עַל חֶרְבֶּן מִקֶּדֶשׁ פְּעָמִים	
יֹשְׁבֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶפְרַיִם.	
5 אֲנִי שְׁאֲרִית גּוֹלַת סָפֶרֶד	
וּגּוֹלַת סָרְפֶת בְּמוֹרֶד	
כְּבוֹדִי הִוָּשַׁפַל וְהוֹרֵד	
וְרוֹבִי הִוָּשַׁמַם וְנִתְּרֵד.	שמעו
יְהוּדָה גְּלָה כְּעֵנִי	
מִיּוֹם חֶרְבֶּן בֵּית שְׁנֵי	10
וְתַמִּיד צָר יִכְפִּישֵׁנִי	
לְגֵאוֹל אוֹתִי נָאִין דְּרָשְׁנִי.	
כִּן דָּוִד לָךְ אֵל מְקוֹרָא	
אִידִּי יִשְׁכּוֹן תַּמִּיד בְּצָרָה	
הַיָּדָה מִפְּדוּת קֶצֶרָה	15
אִידִּי תִסְבּוֹל חִירוֹף הַתּוֹרָה.	
הָרֵב רִיבְנוּ לְצַמְחִי	
הַעֲתֵר וְשַׁלַּח מִשִּׁיחִי	
וְשִׁבּוֹר מִהֵר עוֹל מִבְּרִיחִי	
יֹצֵר אוֹר וְנִשְׁמַת כָּל חַי.	20

מס' קקא, השם יהודה בן דוד הרב. 1 שמעו ... ושמיים: יש' אב, שמעו שמים והאזיני ארץ. 2 בכיתי ... אנלים: שם טו,ח: עד אנלים יללתה, איוב לח,כח: מי הוליד אגלי טל, מתוך סליחה לאלוהי בר שמעיה "ה' עשית": נובעות עיני כנחל אגלי, חולל שקט ושבתו גילי, ואני כמעט נטיו רגלי. 3 על ... פעמים: מתוך קינה לט"ב: בכי תמיד על חרבן פעמים, ארץ צבי צבי ירושלים, ועל עמה אשר הלך בגולה. 4 יושבי ... ואפרים: הושע ה,ה: וישראל ואפרים יכשלו בעונם. 5 אני ... ספרד: יר' מ,יא: כי נתן ה' שארית ליהודה. 6 וגולת ... במורד: עוב' כ: וגלת החל הזה לבני ישראל... עד צרפת וגלת ירושלים אשר בספרד. 7 כבודי ... והורד: יש' כה,יב: ומבצר משגב חומתך השח השפיל הגיע לארץ עד עפר, מתוך קינה לט"ב: וארץ שפל רומי ונקלה כבודי. 8 ורובי ... ונחרד: יח' כו,טז: וחרדו לרגעים ושממו עליך. בכה"י כתוב: נחרב 9 יהודה ... שני: איכה א,ג: גלתה יהודה מעני. 11 ותמיד ... יכפישני: איכה ג,טז: ויגרס בחצץ שני הכפישני באפר. 12 לגאול ... דרשני: רות ד,ד: כי אין זולתך לגאול, יר' ל,יז: ציון היא דרש אין לה. בגה"י כתוב: דרשוני. 13 בן ... מקורא: יש' מח,יב: שמע אלי יעקב וישראל מקרא. 14 איך ... בצרה: תה' י,א: למה ה' תעמד ברחוק תעלים לעתות בצרה. 15 הידך ... קצרה: יש' ג,ב:

הקצור קצרה ידי מפדות. 16 איך ... התורה: תה' עד, יח: זכר זאת אויב חרף ה'. 17 הרב ... לצמחי: יר' מה, ב: בימים ההם ובעת ההיא
 אצמיח לדוד צמח צדקה. העתר ... משיחי: חב' ג, יג: יצאת לישע עמך לישע את משיחך. 19 ושבור ... מברייחי: יש' מה, ב: דלתות נחושה
 אשבר וברייחי ברזל אגדע. 20 יוצר ... חי: שם, שם ז: יוצר אור ובורא חשך, מעבר לנשמת כל חי.

29. עלי ברוך שאמר

שְׁמַעוּ	כָּל עַמִּים תּוֹגְתִי כִּי גָדְלָה נִגְמַת אֲנִי לְזֹאת עֵינִי בְּדַמְעָתִי אֶרְנֶה וְתִדְדַּ שְׁנָתִי.
שְׁמַעוּ	נִהְרֹת וְנִמִּים וּגְבֻעֹת וְהָרִים רְמִים אֶבְקָה בֵּין אֶפֶר וּפְתָמִים אֶתְאַבֵּל לִילֹת וְנִמִּים.
שְׁמַעוּ	אֶרֶץ וְשָׂמִים וְאֶבְקָה בְּכִי אֲגִלִּים עַל שְׂמֹמֹת רְבוּתִים מִיּוֹם צֵאתִי מִירוּשָׁלַיִם.
שְׁמַעוּ	בְּפֶרֶט יִלְלָה רַבָּה נִהְיָה בְּשִׁנַּת ה'ק'נ"א בְּשִׁאָּה כִּי נִחְרַב קֹהֶל אִישׁ־בְּלִיָּא וּקְהָלוֹת רַבּוֹת בְּקִשְׁטִילִיָּא.
שְׁמַעוּ	וּקְהָלוֹת כָּל אֲנָדְלוֹס וּבְפֶרֶט בִּינְסִיָּא רַע נִחְוִץ וּבְקִשְׁטִילִיָּא הָיָה לְבוֹז וְאֶרְגוֹן עַמִּים אֲחֻזָּה.
שְׁמַעוּ	יְהוּדָה וְעַם יִשְׂרָאֵל סוּרוּ מִן יֶצֶר מִתְגַּאֵל וְאִילֵי יִסְגֹּן הָאֵל וְיִשְׁלַח לָכֶם סְגוּאֵל.

בן דוד יבא לקהלם
יבנה מקדש אל נאולם
שם ישבחוהו כולם
ברוך שְׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.
ברוך

מס' קקו, השם יהודה בן דוד. 1 **שמעו ... תוגתי**: איכה א,יח: שמעו נא כל העמים וראו מכאובי. 2 **כי ... אנחתי**: איוב כג,ב: ידי כבדה על אנחתי. 3 **לזאת ... בדמעתי**: יש' טז,ט: על כן אבכה בבכי יעזר ... אריוך דמעתי. 4 **ארוה ... שנתי**: בר' לא,מ: ותדד שנתי מעיני. 5 **שמעו ... וימיו**: יונה ב,ד: ותשליכני מצולה בלבם ימים ונהר יסבבני. 6 **וגבעות ... רמיו**: יש' מב,טו: אחריב הרים וגבעות. 7 **אבכה ... ופחמיו**: מתוך קינה לט"ב "עד מתי ה' ביום זה": עד מתי ה', ובין תנור וכירים. 8 **אתאבל ... וימיו**: נח' א,ד: ישבתי ואבכה ואתאבלה ימים. 9 **שמעו ... ושמי**: בר' א,ב: ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. 10 **ואבכה ... אגלים**: יש' טו,ח: עד אגלים יללתי. 11 **על ... רבותים**: יר' נא,כו: כי שממות עולם תהיה. 12 **מיום ... מירושלים**: שם כט,ב: אחרי צאת יכניה המלך ... שרי יהודה ... מירושלם, הש' כ"י פארמה דה רוססי 1192 מתוך קינה לט"ב: אש תוקד בקרבי, בעלותי על לבבי, בצאתי ממצרים, קינים אעידה, יען אזכירה, בצאתי מירושלים, ש"נ: אש תוקד בקרבי, בהעלותי על לבבי, בצאתי ממצרים, וקינות אעירה, יען כי אזכירה, בצאתי מירושלים. 13-20 **בפרט ... אחוז**: המשורר מקונן על האירועים בשנת 1391. 21-22 **יהודה ... מתגאל**: המשורר פונה לעם אולי במיוחד לאנוסים לסור מיצר הרע, מלהתנצר. 23 **ואולי ... האל**: עמ' ה,טו: שנאו רע ואהבו טוב... אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף. 25 **בן ... לקהלם**: מ"א ח,א: אז יקהל שלמה את זקני ישראל... להעלות את ארון ברית ה'. 26 **יבנה ... ואולם**: כך יבא משיח בן דוד ויבנה את המקדש השלישי. 27 **שם ... כולם**: תה' קיז,א: הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים.

30. אחר [עלי אופן]

שמעו נא אופנים \ וְחִיּוֹת הַקֶּדֶשׁ
 יהודים מקוננים \ בְּזֶה הַחֲדָשׁ.

ישראל גוידים \ בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ
 שונאים שוידים \ וּפּוֹרְצִים בָּם פֶּרֶץ
 נתנו לקרץ \ בָּם נִשְׁמָעוֹת 5
 יען כי כל שעות \ אֵתָה הוּא מִתְחַדָּשׁ.
 שמעו

ויהודה ושכטים \ בְּגִלּוֹת גִּפְזָרִים
 בשיות נשחטים \ בִּיד אֲכָזְרִים
 ובעור שנמלטים \ צָר בָּם יִחַדָּשׁ.
 שמעו

בן דוד הבא לי \ מְשִׁיחַ קוֹיָנוּ 10
 ושובור מהר עולי \ אֵתָה אֵל שְׂדֵי אֲבִינוּ
 ונצדק בפינו \ אֵל נֶאֱדָר בְּקֶדֶשׁ.
 שמעו

מס' קקיד, השם יהודה בן דוד. 1 שמעו: אופן לשבת שמעו. 3 ישראל ... הארץ: הוש' ט, יז: ויהיו נודדים בגוים, יש' יא, יב: ונפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ. 4 ופורצים ... פריץ: איוב טז, יד: יפרצני פרץ על פני פריץ. 5 נתנו לקרץ: יר' מו, כ: קרץ מצפון בא בא, מתוך קינה לראב"ע: בראשית אדר מלכותי בא קרץ, וכל נכשל ישיגני, והייתי נע ונד בארץ, והיה כל מוצאי ירגני. 7 ויהודה ... נפזרים: יואל ד, ב: ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים. 8 כשיות נשחטים: יש' נג, ז: כשה לטבח יובל. ביד אכזרים: יר' ו, כג: אכזרי הוא ולא ירחמו... עליך בת ציון. 9 ובעור שנמלטים: איוב יט, כ: ואתמלטה בעור שני. צר ... יחדש: שם טז, ט: צרי ילוש עיניו לי. 11 ושובור ... עולי: ברכת שמע לשחרית: ושובור עולנו מעל צוארנו. אתה ... אבינו: בר' יז, א: אני אל שדי. 12 אל ... בקדש: שמ' טו, יא: מי כמכה נאדר בקדש.

31. עלי ואלו פיננו

שְׁמַעֲנוּ שְׁמַיִם וְהָאָזִינוּ \ נִאֲמָר וְאֵלֹהֵי פִּינוּ.	שְׁמַעֲנוּ
יִדְעַתֶּם שְׂאֵתֶם עֲדִים \ שִׁיעֲמוּד זָכַר הִיְהוּדִים כְּמוֹכֶם הַשָּׁרִידִים \ נִעְתָּה כְּמַעֲט כְּלָנוּ.	שְׁמַעֲנוּ
הַעֲדוֹתֶם קָבֶר עָלֵינוּ \ כִּי חֲטָאנוּ לֵאלֹהֵינוּ דָּעוּ כִּי נִפְרַע מִמָּנוּ \ כְּפָלִי כְּפָלִים לְקִינוּ.	שְׁמַעֲנוּ
וְהָאָרֶץ וְצִבְאָתָהּ \ תִּזְעַק גַּם כֵּן לֵאלֹהֶיהָ נִשְׁפָּף דְּמִינוּ עָלֶיהָ \ וְנִקְמָה עוֹד לֹא רָאִינוּ.	<שְׁמַעֲנוּ>
דְּמַעֵי הַחֹמְסִים וְגוֹזְלִים \ כָּל יוֹם נִשְׂאִים וְגָדוּלִים וּבְעַמֵּי מַכִּים וְחוֹבְלִים \ נֶאֱיֵן אֹמֵר רָע עָשִׂינוּ.	שְׁמַעֲנוּ
הֵן יְהוּדָה הוּא בֶן דָּוִד \ מְשִׁיחַ חוֹכָה לְגִיד הַחֲבִיאָהוּ אֶל נִאֲבִיד \ אוֹיְבֵיהָ אֵז עֲמָה וְרִנָּנוּ.	שְׁמַעֲנוּ

מס' קקיא, אקרוסטיכון ושם: יהודה בן דוד. 1 **שְׁמַעֲנוּ ... וְהָאִינוּ**: יש' א,ב: שְׁמַעֲנוּ שְׁמַיִם וְהָאִינוּ אֶרֶץ. **וְאֵלֹהֵי פִּינוּ**: שחרית שבת ויו"ט, נשמת: ואלו פיננו מלא שירה כים. 2 **יִדְעַתֶּם ... עֲדִים**: דב' ל,יט: העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ, שם לא,כח: ואעידה בם את השמים ואת הארץ. **שִׁיעֲמוּד ... הִיְהוּדִים**: המשורר משלב בין שני הנביאים משה וישעיהו: יש' סו,כב: כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה ... כן יעמד זרעכם ושמכם. 3 **כְּמוֹכֶם ... כְּלָנוּ**: תה' קיט,פז: כמעט כלוני בארץ ואני לא עזבתי פקודיך. 4 **הַעֲדוֹתֶם ... לֵאלֹהֵינוּ**: כבר העידו השמים והארץ על שחטאנו לאלהינו. 5 **דָּעוּ ... לְקִינוּ**: די לנו כי פרענו את החוב: יש' מ,ב: כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, מתוך סליחה לעשרה בטבת: יושב בשמים, שעה באי באש ובמים, וחון על עם אשר לקו בחטאתם כפלים. 6 **וְהָאָרֶץ ... לֵאלֹהֶיהָ**: איוב טז,יח: ארץ אל תכסי דמי ואל יהי מקום לזעקתי, אס"ר ז,יח: באותה שעה רץ אליהו בבהלה ... עד מתי אבות העולם רדומים ... כי מלאכי השרת ... ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר. 7 **נִשְׁפָּף ... עָלֶיהָ**: תה' עט,ג: שפכי דמם כמים. **וְנִקְמָה ... רָאִינוּ**: שם,שם י: יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך. 8-9 **דְּמַעֵי ... עָשִׂינוּ**: כל יום באות המכות והחבלות, לא רק מצד החומסים והגוזלים, גם מצד נשיאים ואצילים, ואינם מתחרטים על רוע מעשיהם, כך דמעי נוזלים וגדלים. 10 **הֵן ... לְגִיד**: המשיח יבוא ויהיה לנגיד, יש' ל,יח: ולכן יחכה ה' לחננכם ... אשרי כל חוכי לו. 11 **הַחֲבִיאָהוּ**: שם מט,ב: בצל ידו החביאנו. **וְנִאֲבִיד אוֹיְבֵיךָ**: שופ' ה,לא: כן יאבדו כל אויביך. **אֵז ... יִרְנָנוּ**: דב' לב,מג: הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו.

4. Indices

a. Incipits in alphabetical order:

1. אָדון חסדך נחאכנך וְשִׁכְחָה חַנוּת אֵל (קקלח)
2. אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתְנוּ צוּרֵי בְּזִמָּן גְּאֻלָּתְנוּ (קקיוז)
3. אֵיכָה אוֹכַל אֵיכָה אֵל נֶאֱדָר (קקמג)
4. אֵיכָה אֵל יִסְבּוֹל עוֹלֵינוּ (קקכה)
5. אֵיכָה בְּאֶפְלֵי אֲשִׁיר שִׁירֵי אֵל (קקמב)
6. אֵיכָה יוֹעַם בְּנוֹעַם כָּל שְׁבָחִי (קקכו)
7. אֵיכָה יִסְבּוֹל וְעַד מָה מִקְדָּשׁ נִחְרַב כְּאֶדְמָה (קקל)
8. אֶחָוֶנוּ וְאֶבְכֶּה לְאֵל עִם מְדוּבָה (קקלא)
9. בְּנַחֲת אוֹ בְּנֵה בְּדִין קֹשֶׁה אוֹ רָךְ (קקצג)
10. בְּעוֹנֶשׁ נִחְשָׁקָה אוֹרָה שֶׁל עֲדֻתָּה יוֹם בּוֹ חֲרָקָה (קקלד)
11. בִּצְעָקָה בְּאֻנָּקָה וּבְסִיפּוֹק יָדִים (קקיג)
12. דְּבָרֵי קִהְלֵת נִקְהָלוּ בּוֹ וְצִוּוֹת עָלָיו מְשֻׁלוּ (קקצח)
13. חוֹלֵל הוֹשֵׁפֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ (קקכט)
14. יָהּ כַּתֵּר וְרָאָה כִּי אָרְגוּ צָרִים בְּבֵיתָהּ כָּל בִּיאוּשׁ (קקצט)
15. יָהּ מִכָּל אֶסּוֹן מִגּוֹ רָצָה (קקמ)
16. יָהּ עֲמָךְ גִּדֵּל בְּנוֵי בְּזִמָּן לָךְ יִהְיֶה לְגוֹי (קקלו)
17. יְהוּדָה הוֹאֵל וְיִשְׂרָאֵל יִכְפוּ לְאֵל הוּא אֲרִיאֵל (קקמא)
18. יְהוּדָה עַמִּי יִדְרוֹשׁ לְקוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ (קקצו)
19. יַחֲיִידָה לֹא תִנָּשֶׂה וּבִכּוֹיּוֹת לֹא תִחָשֶׂה (קקכא)
20. יַחֲפּוֹר עָלַי בְּצַדִּיקָה נָטַע גּוֹפְנִי לְשִׁמָּה (קקלג)
21. יִשְׂאֲגוּ בְּמַר עִם גּוֹלִים לַעֲוֹשֶׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים (קקצז)
22. כָּל אוֹר חֲסִדָּה בְּמִלּוֹנֵי בְּמִרּוֹד בְּזִפּוֹר אֶסּוֹנִי (קקלט)
23. כָּל אֶסּוֹן וְתִלְאָה שָׁבַע עַמִּי עַד נִלְאָה (קקלז)
24. כָּרְעוּ עַמִּי גַם כָּרְכוּ שֵׁם יְיָ כָּרְכוּ (קקצב)
25. לֵב עִם נִעְנָה תִּרְנִין יַעוֹז כֶּךָ וְיִתְעַדֵּן (קקלח)
26. נִשְׁכָּחָה שְׁמִחָה מִקְהֵלֵינוּ (קקלה)
27. עֲדָתִי נִבְקָה וְלֹא נִשְׁמְרָה (קקצד)
28. שְׁמָעוּ אֶרֶץ וְשָׁמַיִם בְּכִיתִי כְּכִיתִּית אֲגָלִים (קקא)
29. שְׁמָעוּ כָּל עַמִּים תּוֹגָתִי (קקו)
30. שְׁמָעוּ נָא אוֹפָנִים וְחַיּוֹת הַקֶּדֶשׁ (קקיד)
31. שְׁמָעוּ שְׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְנִאֲמַר וְאֵלֵינוּ (קקיא)

b. Incipits according to numbers / folios in MS Firk. Evr. I.165:

לב עם נענה תרנין יעוז בך ויתעדן	קלח (54 ^v -55 ^v)
כרעו עמי גם ברכו שם יי ברכו	קצב (44 ^v -45 ^r)
בנחת או בנהי בדין קשה או רך	קצג (58 ^v -59 ^r)
עדתי נבקה ולא נשמרה	קצד (49 ^r)
יהודה עמי ירוש לקורא הדורות מראש	קצו (58 ^r -58 ^v)
ישאגו במר עם גולים לעושה אורים גדולים	קצז (49 ^v)
דברי קהלת נקהלו בו וצרות עליו משלו	קצח (51 ^r -51 ^v)
יה פתר וראה כי ארגו צרים בבייתה כל ביאוש	קצט (51 ^v -52 ^r)
שמעו ארץ ושמנים בכיתי בבכיית אגלים	קקא (33 ^r -33 ^v)
שמעו כל עמים תוגתי	קקו (52 ^v -53 ^r)
שמעו שמנים והאזינו ונאמר ואלו פיננו	קקיא (42 ^v -43 ^r)
בצעקה באנקה ובסיפוק ידים	קקיג (36 ^r -36 ^v)
שמעו נא אופנים וסיות הקדש	קקיד (50 ^v -51 ^r)
אהבת עולם אהבתנו צורי בזמן אלתנו	קקיו (36 ^v -37 ^r)
יחידה לא תנשה ובכיות לא תקה	קקכא (56 ^v -57 ^r)
איכה אל יסבול עולינו	קקכב (53 ^v -54 ^r)
איכה יועם בנועם כל שבהי	קקכו (57 ^r -58 ^r)
חולל הושפל בית המקדש ותגדל ויתקדש	קקכט (35 ^r)
איכה יסבול ועד מה מקדש נחרב פאדמה	קקל (47 ^v -48 ^r)
אקונן ואבקה לאל עם מדונה	קקלא (52 ^r -52 ^v)
יחפור עלי בצדנה נטע גופני לשמה	קקלג (35 ^r -36 ^r)
בעונת נחשקה אורה של עדתה יום בו תרקה	קקלד (55 ^v -56 ^v)
נשפחה שמחה מקהלינו	קקלה (54 ^r -54 ^v)
יה עמד גדל בנוי בזמן לה יהיה לגוי	קקלו (33 ^r)
כל אסון ותלאה שבע עמי עד גלאה	קקלז (7 ^r)
אדון חסדך נתאכזר ושכחת חנות אל	קקלח (53 ^r -53 ^v)
כל אור חסרה במלונני במרוד בזכור אסונני	קקלט (33 ^v -34 ^r)
יה מפל אסון מנו רצה	קקמ (38 ^r -38 ^v)
יהודה הואל וישפאל יכפו לאל הוי אריאל	קקמא (39 ^v)
איכה באפלי אשר שירי אל	קקמב (43 ^r -43 ^v)
איכה אוכל איכה אל נאדר	קקמג (42 ^r)

5. Bibliography

- AGRESTA, Abigail (2017). “‘Unfortunate Jews’ and Urban Ugliness: Crafting a Narrative of the 1391 Assault on the *judería* of Valencia”. *Journal of Medieval History* 43/2: 320-341.
- ALONI, Nehemyah (1941). “Who compiled Sheqel Ha-Qōdesh?” *Kiryat Sefer* 18: 192-198.
- ALFONSO, Esperanza (2022). “Review of Arturo Prats, *El Cancionero de Šelomoh ben Reuben Bonafed* (s. XV). 2 vols. Colección Textos y culturas judías. Granada: Editorial Universidad de Granada, 2020”. *Sefarad: Revista de Estudios Hebraicos y Sefardíes* 82: 325-326.
- ASSIS, Yom Tov (1990). “R. Hasdai Crescas’ Work for the Rehabilitation of the Jewish Communities after the 1391 Massacres”. *Proceedings of the Tenth World Congress on Jewish Studies* 1: 145-148.
- BAER, Yitzhak (1966). *A History of the Jews in Christian Spain*. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America.
- BEKKUM, Wout J. van (2001). “O Seville! Ah Castile! Spanish-Hebrew dirges from the fifteenth century”. In De Lange, N. (ed.), *Hebrew Scholarship and the Medieval World*. Cambridge: Cambridge University Press: 156-170.
- BEN-SHALOM, Ram (2001). “Kidush ha-Shem and Jewish Martyrdom in Aragon and Castile in 1391: Between Spain and Ashkenaz”. *Tarbiz* 70:2: 227-282.
- BENAYAHU, Meir Israel. *Baqqashot and Piyyutim*. Jerusalem: National Library of Israel: MS NZ 9.
- BERNSTEIN, Moshe J. (2022). “Two Parallel Consolatory Poems for Tisha be’Av in Aramaic and Hebrew”. In STRAUCH SCHICK, S.(ed.), *Land and Spirituality in Rabbinic Literature, A Memorial Volume for Yaakov Elman*. Leiden-Boston: Brill: 159-171.
- BERNSTEIN, Simeon (1957). *‘Al Naharot Sefarad*. Tel-Aviv: Hotsa’at Mahberot le-Sifrut.
- BIRNBAUM, Eleazar (2021) “Ibn Ya’īsh”. *Encyclopaedia of Islam, New Edition Online*. Leiden-Boston: Brill: 967-968.
- BONEBAKKER, Seeger A. (1966). *Some early definitions of the Tawriya and al-Šafadī’s Faḍḍ al-Xitām ‘an at-Tawriya wa-’l-Istixdām*. The Hague-Paris: Mouton: 9-23.
- BRANN, Ross (1994). “Constructions of Exile in Hispano-Hebrew and Hispano-Arabic Elegies”. In ROSEN, T. - TSUR, R. (eds.), *Israel Levin Jubilee Volume*. Tel Aviv: Tel Aviv University Press: 45-61.
- BRAUNE, Gabriele (1993). “The Spreading of the Muwaššah”. *Revista de Musicología* 16/4: 1930-1941.
- CARMOLY, Eliakim (1850). *The Chronicles of the Yahya Family*. Frankfurt a.M-Rödelheim: Isak Kaufman.

- CASTAÑO GONZÁLEZ, Javier (1997). "Social Networks in a Castilian Jewish Aljama and the Court Jews in the Fifteenth Century: A Preliminary Survey (Madrid 1440-1475)". *En la España Medieval* 20: 379-392.
- DAVID, Abraham (2014). "The Ibn Yahya Family in Italy from the Last Decade of the Fifteenth-Century until the End-of-the-Sixteenth-Century according to the Lists of Gedaliah Ibn Yahya and Other Sources". *Italia* 23: 15-39.
- DAVID, Yonah (1986). *The Poems of Yehiel Ben-Harosh*. New York: American Academy for Jewish Research.
- DAVIDSON, Israel Davidson (1928-1930), "The Study of Mediaeval Hebrew Poetry in the XIX Century". *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, 1: 33-48.
- DEL VALLE RODRÍGUEZ, Carlos (1988). *El Divan Poetico de Dunash Ibn Labrat*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- DEL VALLE RODRÍGUEZ, Carlos (2011). "Elegias hebreas sobre las persecuciones de 1391 en Espana". *Revista Iberia Judaica* 3: 77-113.
- GAMPEL, Benjamin R. (2008), "Review Mark D. Meyerson, A Jewish Renaissance in Fifteenth-Century Spain. Jews, Christians, and Muslims from the Ancient to the Modern World". *Jewish Quarterly Review* 98/3: 409-411.
- GAMPEL, Benjamin R. (2016), *Anti-Jewish Riots in the Crown of Aragon and Royal Response, 1391-1392*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GARCÍA ARÉVALO, Tania María (2021). "REVIEW: Prats Oliván, A.(2020). El Cancionero de Šelomoh ben Reuben Bonafed (s. XV). 2 vols. Colección Textos y Culturas Judías, número 9. Granada: Editorial Universidad de Granada". *Darom, Revista de Estudios Judíos* 3: 1-4.
- GELDER, Geert Jan van (2012). *Sound and Sense in Classical Arabic Poetry*. Arabische Studien 10. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- GROSS, Abraham (1993). "The Poet Solomon Bonafed and the Events of His Generation". In WALFISH, B.D. (ed), *The Frank Talmage Memorial Volume*. Haifa: Haifa University Press: 35-61.
- GUERSON DE OLIVEIRA, Alexandra Eni Paiva (2012). *Coping with Crises: Christian –Jewish Relations in Catalonia and Aragon, 1380-1391*. Toronto: PhD University of Toronto.
- GUTWIRTH, Eleazar (1978), *Social Tension within XVth-Century Hispano-Jewish Communities*. London: London University College.
- GUTWIRTH, Eleazar (1985). "Social Criticism in Bonafed's Invective and its Historical Background". *Sefarad: Revista de Estudios Hebraicos y Sefardíes* 45: 23-53.
- GUTWIRTH, Eleazar (1993). "Conversions to Christianity amongst fifteenth-century Spanish Jews: An alternative explanation". In CARPI, D. et al. (eds.), *Shelomo Simonsohn Jubilee Volume. Studies on the history of the Jews in the Middle Ages and Renaissance period*. Tel Aviv: Tel Aviv University Press: 97-121.
- HARVEY, Warren Zev (2020). "Rabbi Hasdai Crescas' Epistle to the Jews of Avignon on the Riots of 1391". In EISENMANN, E.-HARVEY, W.Z. (eds.), *Or Ha-Shem from*

- Spain: The Life, Works, and Philosophy of Rabbi Hasdai Crescas*. Jerusalem: The Zalman Shazar Center for Jewish History: 54-66.
- HOLLENDER, Elisabeth (2016), “Adoption and Adaptation: Judah ha-Levi’s זיין הלא אסיריך לשלום תשאלי in Its Ashkenazic Environment”. In BAUMGARTEN, E. et al. (eds.), *Entangled Histories: Knowledge, Authority, and Jewish Culture in the Thirteenth Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press: 248-262.
- JACOBS, Joseph,-OCHSER, Schulim (1906, 1960). “Judah ben David Ibn Yahya”. *Jewish Encyclopedia*. New York: Funk & Wagnalls-Jerusalem: Ktav Publishing House: 581.
- LANDSHUTH, Eliezer (1863). *Amude Ha-Aboda (Columnae Cultus), Onomasticon Auctorum Hymnorum Hebraeorum Eorumque Carminum*. Berlin: W. Adolf & Comp.
- LAREDO, Abraham Isaac (1978). *Les Noms Des Juifs Du Maroc: Essai d’onomastique judéo-marocaine*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto B. Arias Montano.
- LAWRANCE, Jeremy N. H. (1980-1982). “Juan Alfonso de Baena’s Versified Reading List: A Note on the Aspirations and the Reality of Fifteenth-century Castilian Culture”. *Journal of Hispanic Philology* 5: 101-122.
- LEWENTHAL, D. Gershon (2019). “Ibn Yahya, David ben Solomon”. In STILLMAN, N.A. (ed.), *Encyclopedia of Jews in the Islamic World*. Leiden-Boston: Brill: 553.
- LÖWINGER, David Samuel-YAHALOM, Joseph (1973). *Sefardi collection of Piyyutim for fast days and special sabbaths from the year 1481: Ms. Parma De Rossi 1192*. Jerusalem: Makor Publishing.
- MACKAY, Angus (1972). “Popular Movements and Pogroms in Fifteenth-Century Castile”. *Past and Present* 55: 33-67.
- MAHLER, Adam (2021). “El cancionero de Šelomoh Ben Reuben Bonafed (s. XV) by Arturo Prats (review)”. *La corónica: A Journal of Medieval Hispanic Languages, Literatures, and Cultures* 49/3: 270-273.
- MENTON, Arthur F.-DEKEL, Gil (1996). *The Book of Destiny: Toledot Charlap. Sine loco*: King David Press.
- MEYERSON, Mark D. (2004). *A Jewish Renaissance in Fifteenth-Century Spain. Jews, Christians, and Muslims from the Ancient to the Modern World*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- MITRE FERNANDEZ, Emilio (1994). *Los Judios de Castilla en tiempo de Enrique III: el pogrom de 1391*. Estudios de historia medieval 3. Valladolid: Secretariado de Publicaciones, Universidad de Valladolid.
- MOITA, Tiago (2017). “Manuscritos hebraicos em Portugal / Hebrew manuscripts in Portugal”. *Medievalista online* 22: 2-23.
- OLÍVAN PRATS, Arturo (2006). “La sátira y la invectiva en el diwan de R. Šelomó bar Reubén Bonafed”. *Sefarad: Revista de Estudios Hebraicos, Sefardíes y de Oriente Próximo* 66/1: 69-88.
- OLÍVAN PRATS, Arturo (2010). “A Gost, a Converso and a Poem: A Letter to Gonzalo de la Caballería by Shelomo ben Reuben Bonafed. Un fantasma, un converso y un

- poema: Una carta de Shelomo ben Reuben Bonafed a Gonzalo de la Caballería”. *Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos : Sección Hebreo / Miscellaneous of Arabic and Hebrew Studies: Hebrew Section* 59: 243-278.
- OLÍVAN PRATS, Arturo (2014). “A Hebrew poetry contest in early fifteenth-century Zaragoza”. *Journal of Medieval Iberian Studies* 6/2: 214-236.
- OLÍVAN PRATS, Arturo (2020). *El cancionero de Šelomoh Ben Reuben Bonafed* (s. XV) Granada: Editorial Universidad de Granada.
- OSSORIO SALVATIERRA, Aurora (2020). “Prats, Arturo (2020) El cancionero de Šelomoh ben Reuben Bonafed (s. XV). 2 vols. Colección Textos y culturas judías. Granada: Editorial Universidad de Granada”. *Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos : Sección Hebreo / Miscellaneous of Arabic and Hebrew Studies: Hebrew Section* 69: 203–205.
- PAGIS, Dan (1968). “Dirges on the Persecutions of the year 5151 in Spain”. *Tarbiz* 37: 355-373.
- RICHLER, Benjamin-BEIT-ARIÉ, Malachi (2001). *Hebrew Manuscripts in the Biblioteca Palatina in Parma, Catalogue, Palaeographical and codicological descriptions*. Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem-The Jewish National and University Library.
- RIZZO, Luca (2020). *New Perspectives on Tawriya, Theory and Practice of Ambiguity*. Venezia-Münster: PhD in Asian and African Studies.
- RIZZO, Luca (2021). “On the morphology of the word tawriya according to al-Šafadī (d. 764/1363): Between Bašrans and Kūfans”. *Kervan – International Journal of Afro-Asiatic Studies* 25/1: 31-50.
- ROTH, Cecil (1948-1949). “A Hebrew Elegy on the Martyrs of Toledo 1391”. *Jewish Quarterly Review* 39: 123-150.
- ROTH, Norman (2011). “1391 in the Kingdom of Castile”. *Iberia Judaica* 3: 19-48.
- ROTH, Norman (2011). “1391 in Aragón, Catalonia, Valencia and Majorca”. *Iberia Judacia* 3:49-75.
- SÁENZ-BADILLOS, Angel (2000). “Šelomoh Bonafed at the Crossroad of Hebrew and Romance Cultures”. In CARRETE PARRONDO, C. et al. (eds.), *Encuentros and Desencuentros, Spanish Jewish Cultural Interaction Throughout History*. Tel Aviv: Tel Aviv Publishing Projects: 343-380.
- SÁENZ-BADILLOS, Angel (2009). “The Literary World of Shelomoh Bonafed”. In GUETTA, A. - ITZHAKI, M. (eds), *Studies in Medieval Jewish Poetry, A Message upon the Garden*. Leiden / Boston: Brill: 167-183.
- SCHIPPERS, Arie (2001). “Moses ibn Ḥabib: Poet and Migrant”. *Studia Rosenthaliana* 35/2: 172-183.
- SCHIPPERS, Arie (2011), “The Appearance of the Muwaššah in al-’Andalus: Description and Definition”. In *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*. Leiden: Brill: 1-14.
- SCHIRMANN, Jefim (1940). “Qīnōt ‘al ha-gezērōt be-Erez Yiśrā’el Afrīqā Sefārad Aškenaz we-Zārfat”. *Qovetz ‘al Yad* 3 (13): 25-74.

- SCHIRMANN, Jefim (1946). "Solomon Bonafed's Polemic against the Grandees of Zaragoza". *Qovetz 'al Yad* 4: 8-64.
- SCHIRMANN, Jefim (1954,1997). In FLEISCHER, E. (ed.), *Hebrew Poetry in Spain and Provence*. Jerusalem: Dvir.
- SCHMIDT, Gilya G. (1996), "The Soul, God, and Zion in the Poetry of Yehuda Halevi". *Mystics Quarterly*, 22/4: 144-162.
- SEROUSSI, Edwin (2005), "Catorce canciones en romance como modelos de poemas hebreos del siglo XV". *Sefarad: Revista de Estudios Hebraicos y Sefardíes* 65: 385-411.
- STEINSCHNEIDER, Moritz (1874). "Poeten und Polemiker in Nordspanien um 1400". *Hebräische Bibliographie* XIV: 95-97.
- TALMAGE, Frank (1979). "The Francese de Sant Jordi – Solomon Bonafed Letters." In TWERSKY, I. (ed.), *Studies in Medieval Jewish History and Literature*. Cambridge, MA-London: Harvard University Press: 337-364.
- TIGAY, Jeffrey (1976), "Qinah, Qinet (Dirges)". In *Encyclopaedia Biblica*, 7. Jerusalem: Mosad Bialik, 1976: 125-144.
- WOLF, Philippe (1971). "The 1391 Pogrom in Spain. Social Crisis or not?" *Past and Present* 50: 4-18.
- YAHALOM, Joseph (1988), "Poetry as an Expression of Spiritual Reality in the Late Sephardi Piyyut". In MIRSKY, A. et al. (eds.), *Exile and Diaspora, Studies in the History of the Jewish People Presented to Professor Haim Beinart on the Occasion of His Seventieth Birthday*. Jerusalem: Ben-Zvi Institute, 337-348.
- YAHALOM, Joseph (1999), "Guilt and Blame: Responses to the Expulsions and the Forced Conversion in the Poetry of the Exiles". In ASSIS, Y-T. - KAPLAN, Y. (eds.), *Jews and Conversos at the Time of the Expulsion*. Jerusalem: Shazar: 273-286.
- YAHALOM, Joseph-BEKKUM, Wout J. van (2010). "Come Back into the Fold, My Beloved One: A Fifteenth-Century Hebrew Dirge on the Fate of Spanish Jewry". *Frankfurter Judaistische Beiträge* 36: 69-83.
- YAHALOM, Joseph-KATSUMATA, Naoya (2019). "Ibn Abitur between Fustāt and Córdoba: Two Jewish Cultural Centers at the Turn of the Eleventh Century". In YESHAYA, J. et al. (eds.), *The Poet and the World*. Studia Judaica 107. Berlin-Boston: De Gruyter: 29-40.
- YAHALOM, Joseph-KATSUMATA, Naoya (2024). *Ibn Al-Santos, The Yotserot Poetry of Rabbi Joseph Ben Itshaq the Spaniard alias Ibn Abitur*. Jerusalem: Carmel.
- YAHALOM, Shalem (2021). "Jewish Martyrdom and Conversion in the Riots of 1391: The Early Signs". *Kwartalnik historii żydów* 279/3: 879-902.
- YAHALOM, Shalem (2022). "Jewish Conversion in the Riots of 1391: The Legal Justification". *The Review of Rabbinic Judaism* 25/2: 236-255.
- YALON, Hanoach (1965). *Sheqel Ha-Qodesh le-R. Solomon Almoli: A Short Article on Writing Poetry*. Jerusalem: Mossad ha-Rav Kook.